

YASOVA SUZOPOLJE

roman
Danila Marića
u prevodu Hasana Mercana
koji je objavio
YALCIN YAYINLARI
Istanbul, Turska, 1990. godine

Ovdje su kopirane stranice iz knjige: prva i zadnja korica, impresum, uvodni osvrt prevodioca Hasana Mercana, i nekolike početne stranice romana. Ovaj roman je kasnije objavljen na srpskom jeziku pod naslovom СУЗОПОЉЕ.

YAŞOVA

DANILO MARIÇ

TÜRKÇESİ: HASAN MERCAN

YALÇIN YAYINLARI

naslovna stranica korica knjige

1 2

Daniilo Marić, 26 Ağustos 1938'de Kosar'da (Mostar) doğdu. Teknik-bilim mastırdir. Blagay'da, Tirstenik'te, Mostar'da ve Sarayova'da okudu. Dört bilimsel filmin senaryo yazarlığını yapan yazar, daha önceleri "Herseg'deki Mariçler" ve "Yıldız Bekçileri" öykü kitaplarını yayımladı. Yayınevimizce "Cüzam Dağı" ve "Ali Paşa" adlı kitaplarından sonra "Yaşova" yazarın üçüncü yayımlanan yapıtıdır.

Fotoğrafta: Kitabın çevirmeni HASAN MERCAN, Yazarı DANILO MARIÇ ile "Cüzam Dağı" kitabının şölenindeyken.

Kapak Deseni: Jivko Curoviç

ISBN 975-488-021-2

[zadnja stranica korica knjige](#)

IMPRESUM

ROMAN / Öncü Dizisi — 35

102

1. Hasan — Hasana 198

YASAWA (Barisan) / Daudin Marq / Talmpon: Hasan Mercana / Ekapu
Daudin: Joko Curong / Gintan Marimandiha d'Alip, Gintin, Hancor
rde handrupu / YALUN YAYUSARI Hal Fawr Cd. 243 Talm - 27.
© 1988

PREDGOVOR **prevodioca Hasana Mercana**

ÖNSÖZ YERİNE

(Danilo Marić'in «Yaşova» Üstüne)
• Miodrag Petrović

Danilo Marić'in YAŞOVA adlı romanı, Sırp yazınında yıllarca yaşanılmayan bir konuyu konumlıyor: Kosovo Muharebesi denen tarihi algıyla iç içe bir yapıdır çünkü «1389 ya» denen tarihin belirginliği sözkonusu ediliyor romanda.

Hemen şu soru ileri sürülebilir: Tarihe yerleşen olayların herbiriniyle tanış olmuşken bile, romanı okudukça (bu onun sanatsal yetisi ve efendiliğidir gerçekte) büyüsel, idesal ve gerçekse görüşlerin hısıyla da yüz yüze gelmiş oluyoruz. O (bir başka zamanlar yanında) kendine has bir şekilde Murat'la Lazar'ı ritmik bir şekilde konumlıyor, eriklerine gereken saygı gösteriyor, yermiyor, yermiyor, anlatıyor ve okura sanatsal bir yapıt sergiliyor. Sırpça nehrini, Niş'i konumlayan yazar, mitleşen Mlloş'u da okura yaşıttırıyor. Yazara göre Lazar'ın tutsaklığı, Beyazıt'a teslim oluşu, Avrupa'ya yaşanmadığına göre kellesinin uçurulmasına izin verilişi de liriksel bir olgu. Kosovalı Kızılgili içsel, ruhsal değişimler de yazarın sanatine yatkınlaşmış. Mllova'sı, Vukasin'i var yazarın.

Marić'in romanı (tarihi belgelerin tümünü açıklamak denli zor şey yok gibi) konumsal, içsel, ama tarihsel de sayılmalı ayrı zamanda. Tarihi olgulara yaşanmadan, fikirlerin içsalliklerini resimlemeyi yeğleyerek çağın inceliklerini betimlemeye yüz tutmuş. (Lazar'ın, Milica'nın, Stefan'ın, Lazar'ın damatları olan Curca'nın, Vuk'un, Vuk Branković'in, Vlatko Vuković'in şekilleriyle daha bir tanış oluyoruz böylece.)

Yazar, olguların zincirlemesini değil, tahminini değil.

gözgöreliliğinin çevrenini konumlıyor daha çok. Kosova'nın Sırp hâli olduğunu demeye getiren yazar, Balkan'la Avrupa'nın yıkılmaz bir köprüsüdür o, gibi savını da ileri sürmekten geri kalmıyor. Zamanımızın büyüğünün iselliğiyle eskileye yavaşmayı doğru bulmuş. Saldırıyor, üzüyor, vermiyor, överek, örnekleyerek romanını yazmayı yağıyor. Març.

Stefan Lazareviç ile Dušan'in Nemanjić soyuna mensup olduklarını vurgulayan yazara göre, her iki şahsın küllence beddua da garkoldukları apaçık bir, ilkinin Kattoklarla, ilincisinin de Osmanlıyla anlaşmaya vardığı işin durum daha bir açıklık kazanmış olur.

Homojenite yanında millî dava denen alguların hepsinde yakınlık gösteren yazar, YAŞOVA'ıyla yazına sağlam adımlarla adımlanmış güçlü bir kalemeri, bence.

GLAVA PRVA počinje stranicim 7

III

Hâzret Lazar'ın çevresi genişliyor, sarayı canlanıyor. Kruşevaç hınca hınç kalabalıklaşıyor. Kruşevaç ovamı ise erlere ve atlara dar geliyordu.

Dön akşamdan beri göbe yumumamıştı. Matla bir süpürceyi düğünceye uykuya men ediyordu. Sevilen birinin gelip, konaklanması denilince mutluluk yok gibiydi. Lazar için, istegi de oydu, bir oydu zaten. Yetimin en fazla sevdiği varlık evlatlar. Onda Agamanlarla maddi muharabe yapıyor ya ha, hakikudara sar değil, sar gelirdi bu olay, bu yüzden de oğlunun hatırlama geçmesini emretmekten kendini alamamıştı. Oğul Kruşevaç'a vardı varacağı nedense, bahane bulduğuna yeminde (yücutunda) sarıyor. kucaklaşmalarını pekala biliyordu. Gözünü uyku girmiyor, dilig konaklanıyordu bu yıla.

Devletin gün yorgun argele işbaşına geçmişti. Haberlerini kabullenmiş, birkaç yünçüsünü yandırmış konaklamıştı, ama on üç yapındaki oğul Stefan'daydı gündü. Şaşıktı, durgu velli sorumluluğundan üstün gelmiş gibiydi arında.

Oğlan tam iki yıl Yunanistan'ın Hilandar ilindeki gel kilise okulunda öğrenim, talim terfiye görmüş, Petar adı papasdan terhi, eski Yunanca'ya, yazma, resim ve gelecek hükümdara layık tüm diğer sanat ve sanatları öğrenmiş, usuna yerleşmişti.

Kruşevaç sarayı gün gün hürme, arıya çalyordu. İçinde arıyı, hürme onun adı taşıyana göre oğul daha bir ağırdı. Meriy muharebesinde oğul ve oğlunu yitiren Yelena anılarından biriydi. Saraya, Lazar'ın yanına yerleşmiş, zataflarını ama nikâsını, bilmesini

bir türlü içinden söküp atamamıştı. Gün sabahdan bel-
lidir ya hani, Kadın Lazar'da gözgeçirdiğe olup biteni
okuyor, tasarlıyor, usundan en acı olguları geçiriyordu.

On yıldır gırtlı kapaklı, zindan örneği yaşamı süre-
sine insanların, insanların, ülkesinin alınyazılarını
uzun boylu düğünedarmış, sonuç verememişti. Alınyazı-
mayla ilgili suçta halkına yükliyordu. Önceki yaşamla-
rın, alınyazılarının dayandırı, tapınır şeklide ödükla-
rına kanı getiren dul kadın, taşın taş, yabancılığın ya-
bankeana bir yaşam olduğunu görmekten kendini ala-
mıyordu. İnsanın doğada büyük olduğu inancını usun-
dan kinse çıkaramıyordu böyle anlarda. Fakat insanlar
birbirine girip ülkeleri kısıp kavurmaya başlayınca, sa-
vatıların daha zavalla keşidiklerini görmeye, hükün-
darların ülkelerini ne pahasına olursa olsun daha bir
büyütmeğe yüz tuttuklarını belirginleştirmeye daha bir
yönelip durmuştu dul kadın. Nemanya soyundan olan
kabilede de onlardan biriydi işte. Ondan önce böyle bir
halk yokmuş gibiydi onca. Nemanya Haa Sava'yı da
dünyaya getirmiş gibiydi sanki; sanki Hristiyanlığı bir
o aşılamıştı, onca. Tanrı'nın da soyundan olduğunu on-
dan duymuş gibiydi zamanla ve yüce Tanrı lahtında
bir o soya yer vermekten haz duyuyormuş söylencelere
göce. Haa Sava'nın yönlendirdiği, dediği, yediği, içti-
ği tapınak keşidini giderek. Yüce Tanrıyı çağırın
o'ydü, ondan emir bekleyen, ona niyaz eden gene o.

Yüce kitaplar, tapınaklar halkınun tahmini değil,
deneyiydi zamanla. Şeytan şeklinin veriliğinin nedeni -
nasıli gene Yüce Tanrımandan sorulmalıydı. Aman, sa-
kın ha; yüce soy Tanrıma değmeyin deniyor, özmeysin
diye yalvarıyordu.

Peygamberlik hükmi de almış yürümüştü ocakta.
Tanrının yoluna tapan soy pişmana geldikçe, dün-

«Sevgiyle yaklaşmak... Kişi, sevgiya, sevmeye açık olmak önce... Yaradılıştan böyle olmak... Sonra da sanatlı yazını önemli bir değer bilmeli. O zaman, o kişinin yazdıklarında iyi niyetlerin, yalın düşüncelerin katıksız beğenilerin varlığını duyarsınız...»(4)

Yazarın «Ali Ağa Fuzla» öyküsünün içeriği için de bir benzetil, ana yatkın bir şilr aktaracağım bu firsatta, ol öykünün içeriği dışta bir aydınlatıverir konusundayım:

«Buyurun baylar-dedi. Hiç rahatsız etmiyorsanız
Her yere bakın,
saklayacak bir şeyim yok. Burası yatak odası,
burası çalışma odası,
yemek salonu şurası. Orası mı? —Ambar, eski
şeyler için;—
herşey sakıyor; baylar, tıkatasa oldu, her şey
sakıyor, eskiyor,
hem de öylesine çabuk, baylar. Bu mu? —Bir
yüksek— annenim kullanırdı;
şu mu? —annenim lambası, annenim şemsiyesi
—çok severdi beni;—
ama şu sahte kumkurt kartı? yabancı mücevherler
şu kimsi peçete?...» (5)

«Beni ilgilendiren bütün insanların mutluluğu değil, her birinin ayrı ayrı mutluluğu» diyor Boris Vian. Ben buna benzerine yazanın «Buna Kaynağı» adlı öyküsünde rastladım. Ama «Marıçca» adlı öyküsündeki insan ayurru, gayri-insani davranışlar benzetelim. Bacon'un şu satırlarından anlamak doğru olur, inancındayım:

«— Fahriyye malolan yandaşlardan kaçınmak gerekir, yoksa kuyruğu uzatayım derken kanatları kuşaltmış olur insan. Fahriyye malolanlar bence, yalnız keşeye dükümler değil, olur olmaz istekleriyle dunnadan kafa şişirenler, sizi uzandıranlardır de. Acemionuz çoğunlukla, gızotilmek, gereğinde salıkverilmek, haksızlıklardan korunmak ilasında şeyler istememeli sizden. Bir bölünme adımı sizden yana çıkarlar ise, çekilir türden değildir, çünkü bun-

... continuation ...
... nastavlja se ...

ALİ PAŞA

ALI-PAŠA

roman
Danila Marića
u prevodu Hasana Mercana
koji je objavio
YALCIN YAYINLARI
Istanbul, Turska, 1987. godine

*Ovdje su kopirane stranice iz knjige: naslovna i zadnja korica,
impresum, uvodni osvrt prevodioca Hasana Mercana, i nekolike početne
stranice romana.*

**DANILO
MARIÇ**

ALİ PAŞA

YALÇIN YAYINLARI

[naslovna stranica knjige](#)

DANILO MARIĆ, 26 Ağustos 1938'de Kosar'da (Mostar) doğdu. Teknik-bilim mas-tırındır. Blagay'da, Tirstenik'de, Mostar'da ve Sarayova'da okudu.

Dört bilimsel filmin senaryo yazarlığını yapan yazar, daha önceleri "Hersag'deki Marićler" ve "Yıldız Bekçileri" öykü kitaplarını yayımladı. Bilim dalındaki araştırmaları yurt içinde olduğu kadar, yurt dışında da takdir edildi, ödül kazandı.

Kitaplarıyla, Yugoslavya'nın tüm ünlü dergilerinde yayımladığı öyküleriyle ün kazandı, "eskiyi yeniye getiren, gerçeği ayrı bir dile, evrensel bir görüşle yaşatan" bir yazar olarak tanındı.

Yazarın bundan önceleri (Mart, 1986) yayınevimizce "Cüzam Dağı" öyküler kitabı, yazar, ozan, çevirmen Hasan Mercan'ın çevirisiyle yayımlandı, tanıtımları yapılarak saygıyla karşılandı ve bir kaç ayda tükendi.

Şimdi de Danilo Marić'in "Ali Paşa" romanını kıvançla sunuyoruz.

Fotoğrafta: Kitabın çevirmeni HASAN MERCAN, Yazarı DANILO MARIĆ ile "Cüzam Dağı" kitabının şölenindeyken.

zadnje korice knjige, Hasan Mercan i Danilo Marić

IMPRESUM

ROMAN ÖYKÜ DİZİSİ — 29

88

1. Baskı: — Kasım 1987

ALİ PAŞA — Roman / Diziye Giriş / Türkçesi: Hasan Meman /
Gözetim: Matbuatçilikte denetim, Gözetim Bakanlığı'nda basılmıştır /
YALÇIN YAYINLARI Kızıldereli Caddesi No: 24/3 Yurt - İSTANBUL

88-81 98 88

PREDGOVOR prevodioca HASANA MRCANA

MERHABA

Saygın okur, Danilo Marić'in «Çilem Dağı» (I) öyküler kitabının başına şu dişe ve savları getirdiğimi bilir kuşkusuz:

«Her insanda,

insanın bütün halleri vardır» (*Montaigne*);

«Neretva nehri, yaşamın boyunca sadık kaldığına biricik çocukluk aşkıdır benim» (*Zuko (Zaljkadr) Čember*);

«Danilo Marić: öyküsünü, öyküsünün kişisini tanıyan, canlandıran, yaşamaya armağan edendir daha çok...» (*Prof. Dr. M. Budrogo*);

«Mostar'ın canı Mostar'ın, Mostar'dadır» (*Saħh Furlong*);

Ve tümünün öykülerine yatkın, öykülerinin çevresiyle alışma gittiğini anlayabilmektir saygın okur, bende bin.

■

Ben, ikinci kitabını, «*Ali Paşa*» adlı urun öyküsünü, küçük romanını çevirirken, daha bazı savlar derleyebildim. Merhabama aktaracağım onları: romana daha bir yansımak için.

Ama ikkin romanın yerliyle esinlenerek karşıladığım bir sürümü —ki yasarına sunmuşumdur— aktarmadan geçmiyorum:

«— ÇAĞDAŞ BİLMECE :

Buraya girer
yurduunu dışarıda bıraktın
anlamını bilen,
gelirini anlatsın... »

Birinci meşabem böyle, bu olsun sana yazar Danilo Mariç.

«— 1976'da Amerika'da bir konferans veriyordum; dinleyicilerden bir lanca, konferansım bittikten sonra avuda kalktı, bana sordu: Neden hep Çukurova'yı görürsün?»

Ben de dedim ki, ben yalnız Çukurova'yı yazmıyorum ki, Tolstoy da Çukurova'yı yazdı, Balzac da Çukurova'yı yazdı, Kafka da Çukurova'yı yazdı, Faulkner de Çukurova'yı yazdı, Dostoyevski de Çukurova'yı yazdı; yani herkes kendi Çukurova'sını yazdı. Bir insan gökten düşmez; bir insan coğrafi üstünde doğar, bir toplumdadır. Bütün o toplumun derdi, beklisi, arzusu, sevinçli o insanı oluşturur. Bir insan, bir yazar kendini, yüreğini yazdığı sürece ancak kendi insanlığına varabilir. Kendi insanlığına varabildiğiçe de (eğer usta bir sanatçı ise) Afrika'nın çöllerinden, Kuzey'in karlarına kadar bütün insanlara kendini anlatır. Kendini anlatabildiği sürece de, öbür insanlara dardını anlattığı sürece de, evrensel boyutlara ulaşmış olur... » (2)

Yaşar Kemal'i selamlamamak elde değil efbet; ağız varolâ, eli dert görmeye de demekten kendini alamıyor kişiöğü; böyle değerli bir söz, bir düşünce, bir perçek için...

İste, Danilo Mariç de, kendi Çukurova'sını, yani Bıccı Ovası'nı, yani Mostar'ın, yani Kosor'unu anlatmaktan geri kalmıyor. Okur anımsıyordu, «Cülem Değis» kitabına yazarın şu satırlarla başladığını:

«Ya Rab, Bigce Ovası'nın ceuneti üzcrine ufacak bir Kutsal Kitap yapmaya girişmiş bulunuyorum, günah ve kusurlarımı bağışlay, n'olur...» (3)

İnsana, insanlıkta, gerçeğe, gerçekçiliğe yöneltik çağdas bir duadır bu, bir çağrısım, bir dövüş, bir kavga, bir sezgi, bir saygı, bir sevgidir aynı zamanda...

Danilo Marić der, diyor da, ikinci kitabında, ufaklık romanında da aynınu yineliyor bir bakıma: kendini değil, yöresini, yöresini değil, insanını anlatıldığına göre...

Bir o vandan, bir bu vandan, hem düşü var, hem de gerçeği...

Gene bu ara «Elole» adlı şiir kitabında (4) yer alan «Şir Aruç Mavé» adlı şiirime seslendim, buldum onu, merhabama aktarmayı yerinde buldum; gerçekleri anlatmakla görevli olanların yüreği saygı hürmeti için karalanmıştı ve o şiir, burada da yeri var insanımızdayım:

«kac kral val gelliyor bu ete

İnsanlar elleri
küçüldükçe şifnıları
her birinin iste
aha gör bak, day bak, daha daha...

çölelerinin hepisi
bir yerde simdi...

İrtama sürüyor,
varısma sonu erdikçe,
coşuluyor çölgeleri...

İle vava demenin ne anlamı var
bir et kokusu,
at ukumu,
val korkusu denli kara bir haberdir
kaldıra güncenin...

Tanrı rahmet eşicisi,
ne iyi gerçeklerdi onlar...»

Böyleymiş bu, Danilo Matić; başka türlüse de düşünülürseymiş meğer; yazınlararası köprücük, dostluk buymuş işte.

Merhaba olsun Sana bu kez de...

1.03.1987
PRISTINE

HASAN MERCAN

-
- 1) Danilo Matić, «Hırvat Dilini», «Yeni Yugoslava», 1986, 1st. (Hasan Mercan'ın çevirisiyle, gün reviziyeli, ikinci baskı, Tükenmişlik işi).
 - 2) Pajer Komar, «Yeni Dilin», «Yeni», 1988, (Hasan Mercan'la, Pristina ve Yugoslava Televizyonları için hazırlanan 1 saat. 30 dakikalık yayın için hazırlanmış bir yantıdır bu).
 - 3) «Civara» Dergisi.
 - 4) Hasan Mercan, «Hırvat Dilini», «Yeni Yugoslava», 1986, 1st.

GLAVA 1

1.

Kimsenin yaşamadığı, çok sayıda canavarın bulunduğu Yaslıtepe'nin eteklerindeki kulübelerde yedi genç çoban yaşıyor, çara ait olan yüzlerce yüzlerce ineği otlatıyorlardı.

Yaslıtepe'ye insanlar gelmedi.

Bir akşam da at ile gelen bir babalık seçkinlik yaratmıştı. Gelir gelmes ziyaretinin ereğini açıklamıştı:

— Kentte doğduğumdan olacak ki havaya doyanmadım, boğum boğum boğuldum. Buraya ciğerlerimi temizlemek için gelmiş bulunuyorum.

Çobanlarla geceledi. Devrini sabah davara giden bir çobanla vönelendi gitti. Otlak yere varıncaya değin konuşmadılar. Birbirlerine bakıştılar. Kuşkulandılar birbirinden. En sonunda yaşlı dile geldi:

— Size akşam bir öykü anlattım. Gerçek baskadır ve uzuncadır. Seni sevdim. Seninle daha uzunca sohbet edebilirim. Beni dinlemeye razı gelirsen sana öyküyü anlatabilirim?

Ve çobandan yaşlı falan beklemeden, yaşlı babalık, uzun ve gerçek olan bir başka öyküsünü anlatmaya başladı:

Hicdim, zamanla hükümle ele gecirdim ve hükmettim. İyendikimden de vazgeçtim, uzaklaşım uzun bir süre. Hükümün hükümü vakasını sıyrımadı benden, her daim pesime düştü, les kokusunu yaydı. Kadından uzak kalmışım.

Son Mevlide çağırması, emir o emir.

İnsanlardan yıllarca uzak durdumsa da kadını usumdan çıkaramadım.

Kalabalık, insan yığını demektir.

Toplantı, Meclis, oturumlar, tac alemleri, düğün, dernek, sünnet alemi... — bunlar yanında anlaşmazlığa çalan kimi dedikodular filan da vardı, ama insan kendini gösterebilmek için düşünülmüş tüm olgulara da baseğdirmek zorunda kalırmıs. Kendini tekmiil gösterebilmek için. İnsan yüksekle, yükseklikle, genişlikle, at ile, esya ile, balçıkla, kadınlı... hükümle al gülüm, ver gülüm demeyi biliyordu.

Meclis, sabunla akpak olmuş bir çeşit insan yığını demektir; etrafı kalaylı, içi belâlı, bir şey.

Kıyamet borusu, bir çeşit haraçtı o dönemlerde, karışıklarında birbirlerine girerlerdi. Düşer, kendi öykülerini açığa vururlardı.

Herseg veziri Ali Paşa'nın son anlarda işi sarpa sarmıştı. Buna'da meclisi toplattı, Mevlid ile oğlunu sünnetledi, karşı gelenlere öc hazırladı. Tanıkları toplattı. Canlı varlık alemin dışında kalmıştı. Gelmeyeni düşman belleveceğini sövlemisti.

Beni yıllarca kimse değmemisti, işi olmamıştı benlen. Hükümdar bu kez beni de çağırması. İyi etmemişti, bana sezinmesinde iyilik yoktu.

Evet mi desem çağrısına, hayır mı desem, diye sabaha dek düşünmüs tasınmıştım.

Biriciğimi taksirat tuttu tutacaktı nerdeyse.

Mevlide gitmeliydi biricik kızım. Olmaz demistim, gidemezsin, diye diretmişim. Kusur mu işliyordum acep?

Cancazım, inci dislim, fidan boylum, bula bula uğursuz, Gracka'lı Zaim'e vurulmuş, olacak gibi değil yani.

— Biliyorum, Zaim ağa yüzünden izin vermek istemiyorsun, dedi kızım: Ola ki beni çok fazla beğenmemiştir. Gacka'dan Buna'ya geleceklî değildir herhalde. - O artık bize yanasmaz ki, baba, ona öyle çıkışmıştın ya hani, oooh.

— Canım o akşamın kösesinde bile değil gimdi. Ben hastanımı kastediyoum kıym. Zamanlar sıklı, dumanlıdır, evladım. Çıkmanalı, kendini açıkça göstermemeli insan böyle zamanlarda. Kötü bir düş düşüldüm. Bilsen, düşüm yanlışmamıştır beni. Bugün daha kötü olaylar olabilir, korkuyorum. Buna'da başlayacaktır bu olay. Üç yıl toprak suusa kalma, halkı yalanlama, hayvanları öldürmü-lerdir. Olaylar artmış, coşu boğulmuştu. Hüküm kötüleşt. Belâva bes kalıdır, Bugünküne kavsimi aşmamıştır belâ. Bu yüzden de Nevilde gitmeni istemiyorum, kızımı. Böyle diyor, başka türüsünü düşünüyordum.

— Ne gibi danadan siz ediyorsun, baba, dedi genç kız, kara geldi. - Zaim ağa erlerin eridir, biliyorsun. İri yapılı, dağ adamı. Gülec yüzü, seviyor da üstelik. Onun sana da saygın büyüktür. Doğru olmayanı konuşma lütfen. İki gözü iki çuşme, delikanlımın.

Yüreği ağzına geliyor adam anılınca, şerbetleğin sulanıyor genç kız. Buna'daki ziyarete halen inanıyordu kız.

— Söyâh gözü, beyaz dâsi, iri yapılı, gürbüz... Hele atını sırtlayıp, yatağınma elini dayayıncâ, ver Allahım ömür. Sen de inşeniyor musun?

Güzeldir, biliyorum. Erkekler arasında en gürbüzü. Öyleleri vatakte ölmex, malum. Gençken hile bolca düşman kazandı.

Kadına sır söylenmez, inanılmaz.

Herseg'de, on yıl öncesine kadar on ayrı bey hükme geçmek için savaş vermişlerdi. Sırasıyle düşmüş, vazgeçmiş, en sonunda da bu sayısta iki kişi kalmıştı: Gaçka'nı İsmail Ağa Cengic ve Sıosa'nı Ali Ağa Rıvanbegovic. Gaçka'nı, bir elyle hükme geçmiş gibiydi. Bu arada Ali ağa kurnazlığa başladı, çağlara yürütülen Karadağ savaşından yararlandı, düşmana yardımcı oldu. Papasa, İsmail ağanın basını armağan ediverdi. Mezarı başında söylev çekmiş, üç alacağına dair söz vermişti sonra. Kendi de gülmüştü oysa. Oğlu Zaim'i aldı, «bakmaya» yüz

... continuation ...

... nastavlja se ...

CŪZAM DAĞI GUBAVICA

zbirka priča
Danila Marića
u prevodu Hasana Mercana
koji je objavio
YALCIN YAYINLARI
Istanbul, Turska, 1986. godine

*Ovdje su kopirane stranice iz knjige: naslovna i zadnja korica,
impresum, uvodni osvrt prevodioca Hasana Mercana, i 9 priča.*

SADRZAJ

- 5** *Uvod* ÖNSÖZ
17 *Gubavica* CÚZAM DAĞI
23 *Vrelo Bune* BUNA KAYNAĞI
29 *Puzić* ALI AĞA PUZİÇ
35 *Marice* MARIÇA
39 *Ni bos ni obuven* NE YALINAYAK NE BAŞI - KABAK
43 *Dobri* ERMIŞ
49 *Kletva* BEDDUA
55 *Volovska koža* ÖKÚZ DERİSİ
61 *Alipaša* ALİ PAŞA

DANILO MARIČ CŪZAM DAĞI

TAUČNI TAVINLARI

[naslovne korice knjige](#)

DANILO MARIĆ, 26.08.1938'de Kosar'da (Mostar) doğdu. Teknik-bilim mastıdır. Blagay'da, Tırstenik'de, Mostar'da ve Sarayova'da okudu.

Dört bilimsel filmin senaryo yazarlığını yapan yazar, daha önceleri «Herseg'deki Marićler» ve «Yıldız Bekçileri» öykü kitaplarını yayımladı. Bilim dalındaki araştırmaları yurt içinde olduğu kadar, yurt dışında da takdir edildi, ödül kazandırdı.

Kitaplarıyla, Yugoslavya'nın tüm ünlü dergilerinde yayımladığı öyküleriyle ün kazandı, «eskiyi yeniye getiren, gerçeği ayrı bir dille, evrensel bir görüşle yaşatan» bir yazar olarak tanındı.

Yazarın «Cüzam Dağı», Türkçeye çevrilmiş ilk yapıtıdır.

[zadnje korice knjige](#)

IMPRESUM

ROMAN / ÖYKÜ DİZİSİ — 24

59

1. Basım — Mart 1988

**CÜRAM DAĞI / Öykü / Danda Mario / Türkçesi : Hasan Meriç / Ka-
puk de eni : P. Mariada / Còstora Malissan'nda d'ed p. Incomplet /
YALÇIN YAYINLARI : Klot Fener Caddesi 24/3 Türes - İSTANBUL
Tel. / 0212 211 111**

PREDGOVOR prevodioca HASANA MRCANA

ÖNSÖZ

UVOD

«Her insanda, insanlığın bütün halleri vardır.»
Montaigne

«Herşeyi nefsi, yaşamım boyunca sadık kaldığım biricik, çocukluk aşkımdır benim»
Zuko Zulfikar Cumhur

«Dante Marie, öyküsünü, öyküsünün kişisini bulan, canlandıran, yaşamaya armağan edendir daha çok...»
Prof. Dr. M. Bediroğlu

«Alem gazeldir, kendi kaldı yadigar,
Suda, algıda, harekette, koca dağda;
Herşey-anamıdır, ilhamına aşkâr,
Her göğsünde varız, her kalkanlığında.»
Ali Keloğlu

«Master'ın canı Master'ın, Master'dadır.»
Salih Taberya

Daha genç eleştirmenlerden, sayın Hâkmet Atıkoğlu'na, «Halk Edebiyatı Yaşıyor Mu?» başlıklı yazısının başında şu satırları armağan etmiş:

«Bugün halk edebiyatı folklorik anlamda yaşıyor. Ve bu, halk olacağı sürece de yaşayacaktır. Yani halk ara-

sında söylenegelen destanlar, türküler, bilmecelet, atasözleri ve ağıtlar, hiçbir zaman için yok olamaz. Bunların yok olacağını söylemek yanlış olur. Bu nedenle bugünün gerçek yazarı, şairi, aydını insanlığın bütün mirasına, kültür değerlerine sahip çıkmalıdır...» (1)

Bundan hareket ederek, seve seve çevirmeye yüz tuttuğum genç Bosna-Herseg yazarı Danilo Marić'in «Cüzam Dağı» adlı yapıtının doğrudan doğruya halkbilimin kaynaklarına eğildiğini, onlardan yararlandığını, günümüz çağdaş yazınsal tekniğinin yardımıyla insanlığa maletmeye giriştiğini, gücü yettiğince, elden geldiğince, karınca karınca bir yere dek de başardığını söylemekte yarar var.

Yazarın elimdeki kitabının öyküleri üstüne prof. doktor Milan Dodigora'nın şu satırlarını okumak iyi olur, inancındayım:

«—Yaşamı boyunca çağdaş dünyanın tekniğiyle uğraşan, diplomak bir master olarak, makine tekniğini bilinen Danilo Marić, serbest vaktini yazına adanmış genç bir yazar. O, yazınsal değerini daha önce yayımladığı «Herseg'deki Marićler» adlı kitabıyla karıştırmıştı. Kimbilir ne zaman, nasıl, nerede, çok önceleri yaşanıp geçen olayların izinden giderek, araştırarak, sorarak, dinleyerek, notlayarak, ustalıkla merhaba diyerek, kaleme almış, yazınsal örnekleri arıyan atmaya yüz tutmuş sevecen bir yazardır Marić. İkinci yapıtı «Doktor Lima»dır. Elimde, yazarın «Ne Ya'mıyık, Ne Başkoba» (ya da Cüzam Dağı) adlı el yazması yapıtı var. Gelenek ve göreneğin, eskinin, geçmişin sergilediği olay ve cisimlerin izinden giderek öykülerini yazmaya yüz tuttuğu anlaşılıyor Marić'in. Ölüyü bilereklen yapmış bu işi, benzer. Miti, düşü, gerçekte bir ederek yazmış öykülerini, Marić, acıyı, zavallı anneyi, biçare halkı sadece ağıt yoluyla değil, destan yoluyla da dile getiriyor ve bugüne indiriyor. Yere gömülmüş değerli alınmışlar gibi araştırırmış, bulııııııı ve yenibastan nakış örneği işleyıermış Danilo Marić öykülerini. Onları unutulmuşluktan kurtarmaya yüz tutmuş. Sevgiyle yapııermiş bunu, sevdıyla, aşkla, insanlı bir girişimle.

Öykülerin dili kesin, yalındır. Her sözcü, sözcüğü, tümcesi düşündürücüdür, bulgusalığı, gelenekselliği açısından... Güzelliği, korumasını bildiği, öykülerine canlılık verdiği açısından kutlamak gerek Maric'i. Öykünün dili, ağız ağız, Hala hala eskiyi canlandıran bir öyküyse o, Maric burada da özenlidir. Leksikografyalarda yapılan yanlışlığa yarıt olsun diyeden, kendine özgü bir dil ve deyiş bulmuş, başlanmış örmeye-şir vari-kendi öykülerini. Bence, değerli öyküleri var bu yapıta. Alalım «Marica»yı, alalım «Ne Yalınayak, Ne Baş Kebabı», alalım «Buna Kaynağ»ı...

Hayır hayır; Maric, hiçbir öyküsünde yinelenmez; o kendini yeniler, kendini bulur, kendine özgü öykücülüğünün zirvesine ulaşmaya çalışır.

Zaten, öykülerinin başına, Kutsal Kitap dilince birkaç satır yazmayı, hatta (okura) yönelik kendi «gücehlininin çıkartmasını» yapmayı eğer iş bulmuş ki, bence, bu da ayrıca bir ustalıktır ve öykücü yetisini ister.

Yapıtın yayınlanmasından yana olduğunu söylemeyi bence biliyorum.»

Maric, gerçekte, mite, metin düşünce ve gerçeğine yanaşmış daha çok. Bu konuyla ilişkin değerli bilgiler var elimde; benden çok, varın bir fırsatta bu konuyla ilişkin söyleyi yürüttüğüm değerli Türkiye ve dünya romancısı sayın Yaşar Kemal «konuşsun» ki, elimizdeki kitabın yazarının öyküleri gönlünüzü daha bir tatversin.

«—... Ben çok üzerinde duruyorum insanların düşünmelerinin, mit yaratmalarının. İnsanoğlu iki dünyada yaşamıştır ve bu dünya sınırsızdır insanda. Birini gezip gördüğümüz, elle dokunduğumuz, gözle gördüğümüz, içinde yaşadığımız gerçek, ikincisi, yarattığımız gerçek. İnsanoğlu ne kadar düşünse, mite, ne kadar gözle görünen, içinde yaşanan, dokunulan gerçek içindedir? Bu sınırsızdır. Ben bütün romanlarımda, aşığı yukarı, bu sınırsızlığı vermek istiyorum. Eğer katı gerçeği, içinde yaşadığımız, gördüğümüz, dokunduğumuz gerçeği, yalnız bu gerçeği verseydik, insanoğlunun gerçeğine ulaşamazdık, yarım ka-

İrdek. İnsanoğlu bu sonsuz iki unsurdan ibarettir. Doğada yaratmıştır insanoğlu, kendisi kendisiyle birlikte, mite erişecek, yaş içinde yaşayacak bir dünya yaratmıştır. Ben, insan gerçeğine ulaşabilmek için insanı mit dünyasını da vermek zorundayım. İnsanoğlunun mit yaratması, insanı soyu durdukça duracak, daha önce mit yaratmış, daha sonra da yaratmıştır. Bizim çağımızda da insan mit yaratmış gibi, her toplum da, mit yaratıyor. İnsanoğlu bir dünya değil, insanoğlu birçok dünyadır.» (2)

D. Maric'in doğduğu yere, Mosler'ına, gelmiş geçmiş, söyleme, mit, öykü ve geleneklerine sadık kalışının asıl nedeni, evrensel boyutlara ulaşmaktır kuşkusuz. Bu özlemi özelliği daha bir aydınlatmak ereğiyle, gene saygın yazar Y. Kemal'in bir yanıtını yazıma aktarmakta yarar görüyorum:

«... 1976'da, Amerika'da bir konferans veriyordum; dinleyicilerden bir taneisi, konferansım bittikten sonra ayaga kalktı, bana sordu: «Neden hep Çukurova'yı yazıyorsunuz?» Ben de dedim ki, ben yalnız Çukurova'yı yazmıyorum ki, Tolstoy da Çukurova'yı yazdı, Balzac da Çukurova'yı yazdı; Dostoyevski de Çukurova'yı yazdı; Faulkner'de Çukurova'yı yazdı yani herkes kendi Çukurovas'ını yazar. Bir insan gökten düşmez; bir insan coğrafya üstünde doğar. Bir aile içindedir, bir toplumdadır. Butun o toplumun dardı, belası, acısı, sevinci, o insanı oluşturur. Bir insan, bir yazar kendini, yöresini yazdığı sürece ancak kendi insanlığına varabilir. Kendi insanlığına varabildikçe de, (eğer usta bir sanatçı ise) Afrika'nın çöllerinden, Kuzey'in karlarına kadar butun insanlara kendini anlatır. Kendini anlatabildiği sürece de, insanlara dardını anlattığı sürece de, evrensel boyutlara ulaşmış olur...» (3)

«İnsan olmak büyük bir şeydir» der Brecht. Bizim yazar, Y. Kemal'in dediği gibi, «kendi Çukurova'sına» (Herseg'in) anlatmak için insan olmaya, evrenselliğe ulaşmaya çaba harcamış. «Çarem Dağı» öyküsü bunun kanıtı işte. Bunu daha bir kanıtlamak ereğiyle, bu öyküye yakın birkaç sahifeyi aktarmakta yarar görüyorum:

«Sevgiyle yaklaşmak... Kşşi, sevgiyse, sevmeye açık olmalı önce... Yaradılıştan böyle olmalı... Sonra da sanattı, yazını önemli bir değer bilmeli. O zaman, o kişinin yazdıklarında iyi niyetlerin, yalın düşüncelerin katıksız beğenilerin varlığını duyarsınız...» (4)

Yazarın «Ali Ağa Fuzıca» öyküsünün içeriği için de bir benzetil, ona yakın bir şir aktaracağım bu fırsatta, ol öykünün içeriği daha bir aydınlatıverir konusundayım:

«Buyurun baylar-dedi. Hiç rahatsız etmiyorsunuz.
Her yere bakın:
saklayacak bir şeyim yok. Burası yatak odası,
burası çalışma odası,
yemek salonu şurası. Orası mı? —Anbar, eski
eşyalar için;—
herşey eskiyor; baylar, tıkkasa doldu, her şey
eskıyor, eskıyor.
hem de öylesine çabuk, baylar. Bu mu? —Bir
yüksek— annem kullanırdı.
şu mu? —annemin lambası, annemin şemsiyesi
—çok severdi beni;—
ama şu sahte kırıkk kartı? yabancı mücevherler
şu kırı peçete?...» (5)

«Beni ilgilendiren bütün insanların mutluluğu değil, her birinin ayrı ayrı mutluluğu» diyor Boris Vian. Ben buna benzerine yazarın «Buna Kaynağı» adlı öyküsünde rastladım. Ama «Marıca» adlı öyküsündeki insan oyunu, gayri-insani davranışlar benzetilini, Bacco'un şu satırlarından anlamak doğru olur, inancındayım:

«— Fahriyya malolan yandaşlardan kaçınmak gerekir, yoksa kayruğu uzatayım derken kanatlan kısaltmış olur insan. Fahriyya malolanlar bence, yalın keşeye dükümanlar değil, olur olmaz istekleriyle durmadan kafa şişirenler, suz uzandıranlardır cö. Adamlarınız çoğunlukla, gözaltılmek, gereğinde salıkverilmek, haksızlıklardan korunmak ötasında şeyler istememeli sizden. Bir bölünme adına sizden yana çıkarlar ise, çekilir türden değildir, çünkü bun-

lar sizin ardınca sizi sevdikleri için değil de başka birine kazdıkları için takılmışlardır; büyükler arasında anlaşmazlıkların çoğu da işte bundan doğar. Gemisine bindikleri kişinin bonusunu bulan pöhpöhcüler de hiç çekilmez, çünkü bunlar saklı gizli tanımadıkları için işi alt üst eder, tuttukları kimsenin övgüsüne yaparken onurunu zedeler, ona karşı çekememezlik uyandırır. Başka bir tür de, gerekte bir bakıma casus oldukları için tehlike uyandıranlardır, çünkü bunlar evinizin saklı gizli her yönünü öğrenir, başkalarına anlatırlar. Bununla birlikte, böyle adamlar genellikle çok sevilirler, çünkü yattıkları masanı, edz götürüp getirmesini pek bilirler...

Dünyada candan dostluk pek seyrek, hele öteden beri uygunsu yapılan, denk kimseler arasındaki dostluk yok gibi bir şeydir...» (6)

Y. K. Karasmanoğlu'nun «Yunca kültürünün ve insanlık tarihinin en büyük eserlerinden biri olarak bellediği Homeros'un *Odyssela*'nda bir anlatı şöyle başlar:

«... Ve hemen tanrıların eşi yiğit, yavukluların yanına dandı. Önerinde ozanların en unusu destan okuyordu, onlar da sessizce oturmuş, dinliyorlardı. Ozan Akhailosun hazin Troia dönüşünü ve Patlas Athena'nın üzerlerine saçtığı musibetleri okuyordu. Bu arada, İkaros, kız yuce gönlü Penelopeia, üst katta, tanrılardan gelen destanı işliyordu. Odasından çıkıp yüksek merdivenlerden aşağı indi; yalnız değildi, iki oda hizmetçisi kız arkasından geliyordu. Yavukluların yanına gelince tanrısal kadın durdu, geniş merdiven başının üstünde, yaşmaklarını yandıkları üzerine getirdi, sadık edacı kızlar iki yanında, gözleri yaşararak tanrısal ozana şöyle dedi:

— Ptemios, dinleyenlerin gönlünü açacak başka birçok destanlar, tanrıların ve erlerin işlerini anmak için ozanların okuyageldiği destanlar bilirsin; işte bunlardan birini seçerek onlara oku, onlar da sessizce şaraplarını içerek dinlesinler; tek şu hazin destanı kes ki ne zaman işitem göğsümün içinde yüreğim parçalanır; katlanılmaz yaa buna çok dokunuyor. Ben kimin başı için ağlıyorum...» (7)

«Özüm Dağı» için yazılmış satırların tşkisi olsa gerek, bunlar, bana göre.

«Sadıka» öyküsü daha bir celbedici oluyor ve insan tam anlamıyla yeni baştan Montaigne'yi okumak zorunda kalıyor. Kitap haline gelen bu öykülere yaklaık satırlarını arandım, buldum; yazıyor ki emü denemeci :

«... Kitaplar emür bozu yanı başımda elimin altındadır. Yaşlılığında ve yalnızlığında avuturlar beni. Sıkıntılı bir avretliğim baskısından kurtarırlar, hoşlanmadığım kişilerin havasından dilediğim zaman ayırverirler beni. Farta nâr bulmadıkları, gücümü çemadıkları zaman ocularımı töl-pulerler. Rahatımı kaçıran bir saplantıyı başımdan atmamak için kitaplara başvurmaktan iyali yoktur, hemen beni kendilerine çeker, içindekinden uzaklaştırırlar. Öyleyken onları yalnız daha gerçek, daha canlı, daha doğal rahatıklar bulamadığım zaman aramama hiç de kızmaz, her zaman aynı yüzle karşılarlar beni.» (5)

Kitaptaki «Ali Paşa» ve «Öküz Derisi»ni çevirdikten sonra çıkan yeni baştan okuduğum zaman, soygün dilo, denemeci, kuramcı Emin Özdemir'in şu satırlarına gözündüm; varsa bu satırlar sükonusu öyküleri okurların zevkle okumalarına daha bir neden olursınlar diyerek, aktarmaktan kendimi alamadım :

«— Dün Çehov'un o güzel öyküsünü, Acı'yi bir kez daha okudum. Bu kocamı okuyuşam? Ne var ki hiçbirinde ilk okuyuşumdan aldığı tat alamadım. Neden böyle oluyor bu? Neye bir sanatsal yaratıdan aldığımız tat değişiyor her satırında? Bir değil, birçok neden gösterilebilir. İlk dünyaya bakışlarımız; olayları, insanları, durumları kavrayış biçimlerimiz değişiyor. Sonra beğenimiz, estetik birikenimiz aynı kalmıyor. Bunlara bir de sanatsal yaratıcının almış olduğu ortamı ekleyemez miyiz?

Nerede, ne zaman okumuştum Acı'yi ilk kez? Anımsıyorum. Bir dağ köyünde çileği bımında bir öğretilmişim. Kıpti. Köyün dış dünya ile bağlantısı kesilmişti. Köy odasına, köylülerin yanına bile gidemiyordum. Dersler bitip çocuklar gidince bir başıma kalıyordum okuldaki odamda.

Karanlık öökünce de gaz lambasını yakıyor, başıyordum okumaya...» (9)

Yazar, kitabının başında, «Ya Rab, Kıssa Ovasının cenneti üzerine ulacak bir Kutsal Kitap yapmaya girişiydi bulunuyoram, günah ve kusurlarımı bağışla, nekur...» diye yazmış. Bence «günah»larını «Buna kaynağında yıkamış, paklamış, kendini uygun bir yazar sıfatıyla okudana karşına çıkarabilmiş...

Yazarla, kitabıyla ilişkin fazla ne diyebilirim ki çevirmeni olarak? Kitabın çevirmeni olarak, yazarın dediği gibi bpkı: «her şeyi ayar-beyan kâğıtına borcunda olan bir kuluğu yükümlendirdi çünkü...

15.01.1988

HASAN MERCAN

Priştine

NOTLAR :

- (1) H. Altınkaynak, «Yasınca», «Yalça Yayınları, İst. 1982
- (2) H. Mercan, «Bca Değişimcinin Karamanlığı» (Y. Kemal En sly-
lığı) «Yarlık dergisi, Ocak, 1983, İst.
- (3) Aynı slyleştin
- (4) Aynı slyleştin
- (5) B. Akbaş, «Yasayp Güzöte», «Çağdaş Yayınları, 1981 İst.
- (6) Y. Ekin, «Güçleri», «Yarlık yayınları, 1983, İst. (Çev : G. İnce)
- (7) Ekin, «Bütün Dememlere», «Ceme Yayınları, İst. 1974, (Çev :
A. Gözürki)
- (8) Hemenve, «Öyküleri», «Yarlık yay. İst. 1987, (Çev : A. C. Ekin)
- (9) Mendişoğlu, «Dememlere», «Ceme yay. İst. 1974, (Çev : B. Eyüboğlu)
— E. Özdemir, «Öyküleri», «Yarlık dergisi, Ocak, 1983, İst.

GUZAM DAĞI

Sugum ne ki beni böylesi büyük cezaya çarptırırsın, Yüce Tazım?!

Sen de amans-dumans bilmez dilim; var git yunlardan, ocağından, defel; yakma ilim ilim ilişmesen, yapuş yapuş yapışmasan olmasın? Aldın ya benden alacağımı, daha mı istersin, meret, de bakın? Birini, tek birini unut ki, göynüm rahatlaya, n'olur, bana Nenad'ım bağışla. Aha, kayınmam, kaynatam var karpında, al götür onları; durum böyle böyle deyiver celara; bığışelce anlativer de iş olsun, bitsin! İki kırım, iki meleküm vardı, aldın, gülerdin ceları, eñ koca bağı hiçare, zavula bir anuyımdır çımdı... Bayıkları yeni terlemiş iki de deşkanlama bama muamuz demedin, hep dedin, hep dedin, aha dedin, şak-tala, güllü İnkilerimden, Marko ile Martçe'yi unuttum mu sendin; onları da götün ırdıydı, ey anam, oooyyy! Dolmuş ayda, dokuz ayrı gümsit, adları var, şeytan yiyelce. Koca bir mahiye de bunlara, yalma...

Can derim, bendeki can değil ki, gel beni al derim yüce Tazı'ma, gelmez, almaz ki!

İndir, ko, bir Nenad var burun burasında, ko, canlı canlı kalsın o, yaşasın varsın ocağında, değme, ilişme uncaı, nolur!

Sabahı aşarında Nenad'ım solum solum eduktanur da, göynüm döri köşeye döndür, kalır, bundan, kolay mı? Ayı böyle bir sabahı, dös dös'üm senin anlıyacağın.

pendim, şakrakım, çocukcana; ha dedi, bir melek pey-
dahıanıverdi karyama, murun serpti Nenasd'ına, okadı,
dualadı, gülerken, ayrılırken de, büyüselce, bolcana bol-
cana dillendi, dedi ki :

— Al oğlancaş Dıguya götür. Yedi bayırta, yedi
düzüğü aş, geç. Cınam Dağ'ına var, uluş; cennet kapı-
na yanaş, elperçe dur, dursun kan, akmasın kan demeye
dur, dilin dönercesine dek. O yana bakmasın iste çocu-
ğun, cennet bahçesini dağıtıver, canı can katmasın dile.

Kayalararasına yerleşen cennetteki büyüciye mal-
edilmiş Şeytan Ağacı var, başını diğer dörmeş görecek-
sindir orocun. Capcanlı, dipdiridir. Büyücü cadı saldıra-
cak sana, unutma; sen güç toplayıp yeneceksin onu. O
bahçenin tepesinde bulunan koca dağda hazretü Herceg
yıyar, kukardeş bellenen, birbirinden tubuf üç ayrı ne-
hire gite dikmiş, bekler oracıkta.

Buna, çağlı çağlı çağlılayan sularıyla susamışlara
merhamet eyler.

Bunıça, ilüçü sularıyla yarevük eder.

Poturi, akar akar da, hazretin dilşeri beslenende, da-
rar, koyulır.

Ve, oı tubuşu ile saklamışçı oynayarak her üçü hatı-
ya yorevür, Neretva'ya döküliverirler.

Çitrey, Yasenıça ve Rodoboşçe nahirleriyle daha bir
candır.

Ve melekler, oyunda azıtan, deyende, hazret dı-
sına bedduşama ekleyiverir; onların Hodlin armağına
dökülmelerini emreyler.

Oğlancaş, gite göre göre, him bunlardan, bu alem-
lerden sonra, ağrıya git, macıya il demeye başlar başla-
maz, yin (vicut) füllükına merhaba diycek, bu işi son-
ra Bunıça nahri ytklenip, iş alayola gitmeye yün tuta-
caktır, bir yere dek.

Ve sen, yedi dağı aşer aşmas, Cınam'da yam'ya-
lanmış bir koca karyyla yüyüce gelmiş olarsın; merha-
bu yerine, Tanrıma selenecek, meleşine git diyecüksün.
Nenasd'ına girekeni onlar yapacaklardır ondan sonra.

Cücehanlılara rastlayacaksınızdır yol boyunca; dil bilsen, dişlen yer yer, yürü göğ onları, Nenad'ına bakmayı gör yolunu.

Dağ demedim, bayır demedim, altı gün, altı gece uytım, geçtim. Nenad'ın gücün soluklanıyordu. Ağrıları arta, durdu daha çok.

Yedinci dağ otam, yaşamandı; şeytan büyüleri hank dedi hinkleri karşınıza, yılan çayan baş verdi hemen-celik.

Debeliştik oracıkta, kara kara.

Yüz kere, bin kere cadı deldi geçti yininci, kan emdi, üstelendi; can yerinden çıktı çıkacak, uz daha...

Taşa taş, başa baş diyerekten yedinci dağa çıktık, çıkabildik gücün, Cücehan Dağı'ymış meger varabildiğimize yer; soluklandık, cücehanlı sineklerin yuvaları, kireleri on yerde, yüz yerde, bin yerde, ayrı ayrı, tek tek...

Loş hatline loş, cümbsir cemaat...

Kalkan kalkıyor, kayıyor; otuzmandan kurtuluyordun; kalınımı sinekler boğuyor, boğuyordu, alabildiğine.

O an üç ayaklı kona kari bağıştı karşınımda, Tarrasım sen, meleşim nefes veriverdim.

— Oğlancına ne su vereceksin, ne etmek; dedi, Yağ-surttaş'ta silanmış yaprakların dudaklarını ıslatacaksın. Gece yarısına dek göz yumarsan, yedi gri nehirde göz geçdirsin.

Yüze güleleşir, kahkahaya basacaklı o'urna eğer, em lenileceğini demektir; yılançıklar da uyumuş olurlar ondan sonra.

Ay buluttan çıkanda, Nenad'ınla Cücehan Dağı'nı adım adım aldım, yürü gii.

Başımı döneyim deme sakın, ha! Cücehanlılara rastlasun da, orak olma. Yorgun düşeceksin, alıfırma. Fundıça'yı geçtiğinde mek kumlarında edimlenmek zorunda kalacaksın. İlaç dalları toptamalsın, tek tek, özenle. Dallar-dan beşik, yapraklardan yatak yapmalı, oğlancını oraya yerleştirmelisin. Bolca, çokça kabak toplayacaksın. Bana sularıyla, sinek kum ile yuyacaksın onları. Oğlana Bana suyardan içireceksin. Onu kuma göreceksin.

Buna, kızıl cüzamları yumuşatacaktır, giderek. Sıcak bir gün yününü güldürecekler o zaman.

Çocuğu beşiğiyle taşıyıp dallarla örteceksin.

Buna'da kendin de çüneceksin, şapur şapur, şapur, şapur, ulanmadan, çekinmeden hiç. Mişıl mişıl uyuyacaksın ondan sonra.

Devrisi gün aynıu yineliyeceksin.

Merhem ile yaraları saracaksın.

İlk gün daha, kızıl cüzamlar usulverecek. İhticetinde ak olmaya yün tutacaklar. Yedinci gün başında yekten, hepten yekolacaklardır.

Tarıyarının ilk borcunu ötende daha, dallarla sarılı beşik içindeki Nenad'ı alacak. Cüzam Dağı'na çıkacaksın. Ona çocuğun çıplak yününü göstereceksin. Tay, kum, ağaç demeden, Nenad'ı bana Cüzam'ın tepesinde teslim edeceksin.

Tam yedi yıl beslemeliyim onu ben. Yedinci Nevruz günü onu alıp evine götürmeliyim, ocağına ateşlemesini beklemeliyim.

Yaşayıp yaşatmayacağına bilanem, zor kimse erer barmın muradına.

Oğlandıan önce evime gideyim deme salın, ha; melegin istağı, ocağın oğlanca ateşlendirilmesidir, unutma ya ni!

Yedi yıldır Herseg topraklarını aşar geçerim, bir başımı. Yedi yıldır ateşlenecek ocağı dışlar dururum. Yedinci Nevruz günün arifesinde evimin eşliğine yanaştım, bekliyorum; ocak ha ateşlendi, ha ateşlenecek, diye.

Yedinci sabah da ağardı, tostoperiaki!

Yürek çarpabilecek mi, dersin? Gözler ocağı gürelecek mi? Gülleğ yizle ölebilecek miyim acap? Nenad büyüüp de beni kendi elleriyle görebilecek mi? Bunuşa'ya merhaba, gelinime gültüm diyebilecek miyim? Torunumun vıyık vıyık ağlamasından canevime oring ulaşabilecek mi? Nenad'ın anası olaraktan, sıcak sıcak, sefilni ile kumaklyabilecek miyim? Tüm bunlara can dayanabilecek mi, aydı?

Yağlar, bakışları örümde, ağıttaki köyü sislemde da-
ha, daha. Netsem, bakışlarımdan sis, gözlerimden bulut
ekşiliyor!

Değirmen taçyla unlanmamış, şimşek çakmamış bir
mayım ki ben, Nenad için ömrüm boyunca elimden ge-
leni emgememişimdir hiç, kıyamet kopsa, taş çalına,
inanm!

Agri dolu bir anın var, Nenad'ıgım; bire sıcak ya-
ran benim, bebeey!

Ağlıyım hari, desem bile, boş; ses seda kalmadı,
yiti, göti. Göylüme yapışmış, kalmıştır anı nicedir.

Durumna yağların, durulsanma bir!

Hele, hele...

Göğüs kabarmış, gözler körleşmiş, yaşam denen öa,
kırklara karışmış, kalmış işte.

Ohoo, alsana, gör bak hadi.

Bir yeğneliktir, dirim dirim, canımda...

Karşında taş, orman, ova, köy var; hepsini bigizel-
ce görebilenim şunun şurasında, ne talih ki, deneyin git-
sin, daha daha!

Yanıyor mayum yoksa, gözlerim aldattıyorlar mı
beni?

Oo! Sun tütüyor; başlıyor tütmeğe ocağım, nısar değ-
meye, Tanrım!

BUNA KAYNAĞI

Blagay'da dört değirmen vardı; yan yana sıralanmış. İki, Vrela Kaynağı'ndan iki yüz adam uzaklıktaydı, sonuncusu ise eli adımı kadar bir şeydi, suyun o yana yapışık kalmaçana.

İkincinin üstünde beşinci de bitiverdi, mantar vardı; Nevesinje nahiyesinde değirmene sahip olan Beg'e aitti bu değirmen.

Blagay'lılar, Beg'e karşı koydular, ayaklandı, ölmes dediler, ama güçleri yetmeyince saldırıdan vazgeçtiler, susuverdiler, değirmenin çalıştırdığı gün Busak'a inip, Beg'e hoş geldin dediler, çölen düzenlediler.

Barışıp dostlaştılar hemî de.

Silahlı adamları arasında, burnu Kafdağı'nda Beg, Blagay'lılara yönelik bir demeg de veriverdi :

— Ses verin, dinleyin beni, Blagay'lılar, o değirmeni Ulah Andriya'ya emanet ediyorum, Usta bir değirmençidir o, malum. Biri çıkıp başına musallat olur, müstehzabını kovarsa eğer, düşünün; işi benim olur onun, dedi.

Ne seven olmuştü Ulah'ı, ne inciten, ondan soora. Eşi ve iki çocuğuyla yaşam süren Ulah, değirmende harıl harıl çalışıyor, oradan bir an olsun uzaklaşmıyordu. Çarşıda, un pehasına Usta bertiği değıştirmedigi için, hamurlu yiyintiyle yetinmek zorunda kalıyordu.

Bu geçit beslenmeden bakan değirmenci, başını alıp koymayı, Blagay'ı terkedip uzaklaşmayı düşündülyse de, usuna Beğ'in emirlerini, sözlerini talayca, korkulara uğrayarak niyetinden vazgeçiyordu.

Demiyti ki bir keresinde ona Beğ :

— Bana oyun, saygısızlık yaparsan diyodan, oğlan Lazar'ı koyunlarına çoban cyleyeceğim. Hak dediğin takdirde, oğluna yok bileceksin. Malına haksızlık edersen oğluna kıyarım: oğlan koyunlarına sarar getirilse, gelip kaleni ugarturum!...

Böyle demiyti ona Beğ. Ve o, adamın sözlerine saşınarak niyetinden vazgeçmeyi yeğliyor, kaderine katlanıyordu.

«Ota ki dayıma'ığu vardır Beğ'in yedil (hafta) hisşinde bir koyununun haklarıdır; bundandır kuzenliği odanın, bundan! Ne Blagay'dan uzaklaşabiliriz, ne de değirmeni terkedebiliriz; Lazar'ım parçalar, kör, deytis.

Neht bu hapishanede yaşamaktan da baktım usandıım; cennet varı görülmeli meret, ama bana göre tam bir hapishane burası.»

Değirmenin Güneyindeydi Kaynağın genişliği, Saerinde, kartalların yuva yaptıkları Kaynaklar boy vermişlerdi, sıra sıra. Kuzeyinde yolun on metresi kaldırılmıydu. Bir tek Bstrydi ortada kalan, o da, Beğ'e ve Blagaylılara mal edilmiş bir yondü sağı.

İyi zamanların parlak yarınlarının geleceğini düşünüyordu çocukları, elleri kolları unlu, kafaları düşüncelene...

İki yıl olmuştu Ulah Blagay'a gıletti, oysa orada kocu bir ömür tükettiğini sanmaktan bir an olsun kendini alamıyordu. Takattan dilemiş, kendi kabuğuna sığmıştı. Dahası, kaçerine katlanmış, hoşum hoşum kilitlenmişti. Değirmen taşları döndükçe kaynağın oraya çıkıyor, aşağıya doğru akan gözyaşı gibi temiz, parı parı sızya gözlerini şivilliyor, düşüncelere dalyor, çıkmazlığında çıkar yolunu aranıyordu.

— Hele bir su bulanverse, bir şeyler dağıtsa da, dünâki güne benzemese, diyordu, onu birinin içilemeyeceğini bildiği için haykırmasına konuşuyordu orucukta.

İnat olsun diyeden, aba, ta Kaynağın başına çıkıyor, birbirleriyle birleşip kucaklaşan sulara gözlerini çevliyordu. Ele avuca sığmaz, şeytanımı bir oyun oynadıklarına kestiriyor, bu haldeyken de gerçeğin ve dışın dünyalarına dalıp dalıp gidiyordu.

Buna Kaynağ'ın —on metre karelik bir alan— görünümlerinin iki yitimi alması, tam iki yıl hep otlarda göğesdurması zor bir işti, anlamsız ve köstü bir şeydi, doğrusu, diye insan usundan geçirebilir. Ama tüm bunlar Andriya için bir teselliydi, olayın ağzını aradığının bir karutuydu. Bahkârin oyunlarından da anlam çıkartıyor ve tıslararası saklamboç oyunlarına dayanarak gün yitiriyordu.

Buna'nun bir kez olsun bari bulanacağına beklemediği Ulah, gıla yağmurlarının ailemlerine dayanarak nice nehirlerin, nice kaynakların suları bulamıyordu da, Buna'nın güvencesi gibi temiz, berrak kalmasına akıl erdiremiyordu. Nedendi bu böyle acap? Soru ve düşünceyle usancularının tepeliyor, vakit öldürüyordu.

Buna, Zalotka'nın bir davasını olacak, buna göre, diye düşündü bir keresinde Ulah. Çık, dedi, kafasına yerleşti bu tani.

— Zalotka var ya, karı, var ya o gürlü gürlü akan Zalotka'mız, işte, ot meret ilkin Buna'ya dökülen, sonra da Hlagay'a akan Buna nehri sularına karışan bu koca su olacak, gayrisi yalan, diye söylendi karısına.

— Onu da nereden çıkardın şimdi ayol? dedi karısı, ötenememişerek.

— Buna deyip geçme, hatun, deyip geçme: onlan neyin bilvüdüğüle bilin n-i biç?

— Bilmem ki, bilemem ki, edam, onu düşünecek vakit nerde?

— İla yürü gel de gör bir, dedi Ulah ve karısını bölük pörçük peşine sürükledi, dizboyu yeşil otları, deve dikenlerini ezdirip geçirdi.

Buna durgundu; kadın adamın dediklerine anlam veriverdi hemenöcük.

— Hakkın varmış, dedi. —Azıl kaynakbaşı buymuş, buradaymış; Zolotka'nın tıpkısıymış, belki de daha geniş oları.

— He ya, he, öyledir, suyu daha çokça olduğu için öyledir ba.

— Buna'nın, Zolotka'nın bir devamı olduğunu bilmeden ne çıkar ki, adam? sordu karısı.

— Lazarımsa sekiz yüz beş koyuna bakar ya oradaki mayun başında, bi düşün de öyle konuş, karacağım! İki yıldır, karınca kövesindeymişiz gibi, et yüzü göremesek, değil mi? O koyun boğup kaynakbaşından saltverirse, hayvanca ha deyip, hu deyip Ilgay'a dek akar gelir, tahminimdir.

— İhhi, Andriya be, okıma takılana bak hele; aylarca Kaynağa gelip, akışında bön bön göğesdirmeden bir şeylerin doğacağını bilmiştim zaten; bana kalırsa, fetirip gitmişindir, adam, kırklara karışıp ılıtılmıştındır!

Eğinin ağzının payını vermek ereğiyle, çokluk kendi kendinin işitebileceği bir yanstrydı burdar, kadının.

Ulah, yine de tuttuğu yolundan caymıyor, umutlarına eleman demiyor, Beğ'e, onların taşınması gereken Nevruz gününü düşünüyor, Nevenaiyye'ye inip gideceği günü iple çekiyordu.

Ve, Beğ'in değirmene beygirlerini göndermesinden çok önce, gidip adama, hele şu beygirlerini gönderiver, demek bahanesiyle, zenginin evine gitmeyi usuna takıverdi Andriya. Öyle de yaptı çok sonra; tuttu, gitti, Beğ'e görüşü, adamın göynünü birçok küdü ve fırsat o fırsat diyerek, Lazar oğlana da görüşerek ona düşkünlüklerini bir bir söylemekte geçkmedi. . . Anlaşma o anlaşma! Oğlan, devriyi sabah, bir koyunu kesip subaşına atacak. Ulah da, değirmenine o zamana dek düşeceğiine göre, kaynağın arada malınun gelmesini bekleyecek ve böylece olan olacaktır. İy tükürne gider, anlaşma sürecekurama

eler, Ulah oğuna yeni yeni uyarılarda buluracak, isteğini gerçekleştirecekti.

Devrisi gun de, salesdikleri gibi, Kaynağa kesilen koyun hinklamış, tağıvermişti.

Allenin yaşanı ustalı değışvermişti böylece.

Tam on y, her ikinci yedili (hafta) başında Andriya stadan birer koyuna çıkartıyor, çocuklarıyla bayram ediyordu.

Değirmenin det hile yurunda yağ kokusu almas yrilmışti ondan sonra.

Bayram arifesinde, Kaynak başına damlayıvermişti Ulah, evdekileriyle birlik, beklemeye koyulmuşlardı. Koyunan suyla tağııp gelmesinde yiller esiyordu; bunu gören çocukları, shig yere umutlanacak, bekleyeceklerse, eve dönmek daha iyis diyerek bu işten vatgeiyor, yaşlar ise, ayak direyip, shele na daha sabırlı olun çocukları demecesine umutlarını kesmiyorlardı.

Ve, beklediğimise yarık oldu, demecesine, gerisin geri değirmene dönecekleri anda, Kaynağa insan cesedinin tağıdığını görmesinler mi?

Evet, Lazar'ın cesediydi suyla tağııp gelen.

ALI AĀA PUZIĆ

Sarajevu y6z batmaŝtu Yunanlılar, Bulgarlar... Serplar. Bosna'ya inamaŝım, o da boĝum boĝum boĝumaŝtu.

Ugarlar, Dubrovnikliler aldattılar... Avrupa da s6s veriyordu; yalvarıp yakarıyordu: «Herseg, az daha sabretyle, dayanmayı g6r... gelip yardımına yetişiriz» diye. Yirmi yıl b6yle; yirmi y6z yıl g6hiydi oysa.

Öldüm olmasın, kendikendiliĝin ta kendisi demektirdi buna.

Osmanlılar-bense bir başıyım.

Sırtlara gelip saldırıyordı-oralsı olmuşordum, Nasil mi? İstemem, diyemem hiç, Yıĝıtık6 mi? Oĝullarım mı?

Vukaşin'im, sevgili oĝlum benim, soyum... Osmanlı'lara geĝli yerleşti, sırtını döndü babasına!

Bir başına bıraktı beni, yaşlykende taş taş kendime saray yapmak zorundayım.

Buralarda ne zamana dek kalabileceĝim, bir Taciri bilir?

«Stjepanım, Luĝiya denen güzeller güzelini Vukaşin'ine nişanlamayı aklına takmayı bulmuyorum...» Mariŝe'nin sözlerine sızlıyorum, «Şana mı Marko'nun kilisesinde g6stereceĝim» diye tisteliyordu oysa, Vermedik kanelanı boyuncu kürek çektiĝimiz sürece.

Latin kızı Vukaşin'in göçlerini biliyilemiŝti.

Beni de.

Dabrovnik'e değin kırık çöküp vartış, nişanlanmış
tik onları.

Osmanlı'lar yeniden sınırı kucaklamışlardı. Haber
veriği açıklanmış.

İsbeye dahi en has şarabından almış, yatağına so-
kılmış. pıncılarınca hazırlanmış girişvermişim o an.

Hayret ki ol şarapın düşünemiyordum bile. Gençken,
şaraba başladığımda kafam bulanır, kucaklanır, kıyakla-
şırda, hiç unutmam. Daha geçlerde aynı merak kafamı aç-
mış, yarım stimeye yula tutmuştu. Şimdilerde mi? Bil-
mem ki, ne uyuşturmada, ne de temizlemada, dersim,
yeri, Omsus olamıyorum artık. Artırıkça elimden gele-
mini yapıyorum, belli, hayra değildir bu.

O dönemlerde de öyleydim, içiyor, içiyor, sonra da
birden hira...

Tutanmışımın haberinden saray ıtırıyordu, elzibeye
Herzeg içindayken kinise girmeye, ol emri, ol usulü Bla-
gay'da her çocuk bile bilirdi esberinden.

Kapa eğini aşmaya cesaret eden babayğit de kim
ola, diye düşünülürdü.

Sevgili Laçya'ydı gülen.

Yarı gece nicleği gibi nur nurdu yüsel, güzellikle
parı parı parıyordu. Sabrımın tükendiği andı. Koca-
ğımın yerleşti kaldı.

İnce, ipek entarisi... yastığın bayram edisi, üzerinde-
ki kalçalar... şarap, huçkırık, haykırış...

Oturdu. Ben de oturdum.

Yeni olgunlaşmış iki elma vardı memeleri...

Olun olmuştu.

El ele derken, memeleri...

Zor meraklanır yaşlı, ama zor sıldırır steşim!

Sevgi, sinğin sokmasına benzer, kaşınmazın her
daim. Soklanamaz, sokunamaz, uzaklaşmazın ki.

Vukuşın haberi olmuştu bundan.

«Çünkü babamı Stepan'ın izencesiyle Yüraklığunun sarısına öçtürürs demesiyle Osmanlı'ları karışması bir oldu sonra.

İslamiyeti kabullendi, Ahmet Beyefendi dendi adına. Baltadan geçireceğini döne döne söylemişti. Düşmanı keşletmişti böylece.

Ahmet, Yukaşın değişti artık.

— Beyim, Ahmet, Sultan'ın sevgisini, akserini keşsetmiş bulumuyor... Herseg'e boylarımız geliyor, diye sadık dostum Marko bildirdi haberini.

— Tahminlemiştim zaten, sezindim ben de, dedim. Hangi yönden gelecekmiş acap, nerede karşılaşmışız kendilerini?

— Nevesinye üzerinde Blagay'a doğruymuş yolu, dediler. Gelmesini yarın bekliyorlarmış. Askerlerinin sayım belli değilmiş.

— Sadıkım sen Marko, iyi askersin, her zaman da işleydin ya, de bakalım, kaç askerine karşı gelebiliriz şu anda biz?

— Üç dört bin askerine...

— Düşüncelerini okur gibisin, Marko. Peki, öyle bir sayıya mı sahip ki o?

— Sanmam, o denli askere Vesir bile sahip çıkamaz. Lakin, diyorlar ki Sultan candan severmiş de, bir dediğini iklenmemiş, burası da gerçek, Beyim.

— Biz aynı düşünceler, Marko. Dubrovnik'ten yardım yolladı mı acaba?

— Hayır, beyim. Öylesini beklemiyorum bile.

— Topla askerleri, İslayicileri de dört bir yana salver, Marko.

Ahmet, yüz askeriyse birlikte Nevesinye'ye konuklanmıştı. Balna'da çadır açmış, gecekalmıştı. Her askerin omar dal kesmesini emretmişti hemen olacak. Çoban Ovası'na dağıtıvermişti askerlerini.

Yüz asker bir ağız atıp yakıvermişti o gece.

— Beyim, Çoban Ovası yekten alev içinde. Bin ateş alev alev karıştırdı. Bin ateşin adı var, Beyim, çakaya gelmes! gücün soluklanarak söyleniyordu Marko.

Akılları şaşırttı, Vukaşin'ın beşimi! dedim, askerin geri dönüşüne emir verdim. Katarlarını yalamasına nallatıverdim, izi yitirmek, göze görünmemek için. Malımı, altınımı da toparladım.

Sarayı terkettim.

Bilgay ele düşüverdi.

Ve 1464 yılının Haziran sabahı da ağarmıştı. Düşük gülsürini sıvılmak, düşünden olabilmek için Ahmet uzun uzun yılanını yakadı. Hizmetçisini çadırına çağırdı.

— Canan Miroslav'ım...

— Efendim, sözcüğümün gibi, ben artık Ali'yimdir.

— Bilgay'da birlikte büyüdük, Miroslav'ım, alışkanlık işte... Haklısın, Ali'yiğin, çok haklısın... Var gü güllü güllü Çoban Ovası'nda göze gözler, oradan Busak'a var, izi ara, bul, en sonunda da güçlü Horsec'in sarayına çıkmaya çalış. Öğren, bak, onu bigüncece aldattırma, yenilgiye uğratırma mıydın? Göreyim seni salarım.

Yenginin eri aıyla sarayı göğüsleyiyordu, saray kapısına oçuk girdi, girdi, yüzyıllardaki ninesiyle karıştı, elini öptü kadının, yanaklarına oçsacı, bir o yandan, bir bu yandan. İsbeye indi, girdi, ağlamaya başladı...

Koch y'kneklükten ağrım uzun uzadıya sızlıyordu.

Bilgay'lılar yük yük telaş içinde, çalırıp bağırıyor, hayvanlarını sürükliyorlar... Kaçıyorlar! Poyracon'lılar, Malopoyan'lılar, Kosaran'lılar... Neretvaya doğru y'kneklükte, kaçıyorlar...

Ezvalh Ahmed istemiyorlar ya seni. Kaçıyorlar işte. Vukaşin değilsin ya artık. Burada en iyi görüntüleri sergileyen yer dünyada eşine rastlanamaz; Mısır'da aranan bulamazın böylece biric! Buna, Bunıca, köy, köy halkı avuç içindeymişler gibi bigüncece göğüsliyorlar... İstanbul'da yıllarca bir bu görüntüler için yaşadım... Gelin görün ki istemiyorlar beni işte. Soydan kaçıyorlar. Buna bile, çağıldaya çağıldaya Neretvasına döküme isteğinde.

Hele şu Miros... yani Ali gelsin bir buraya, emrimdir...

— Gittim vardım saraya, Beyim — diye anlatmaya başladı Ali.— Kapıcıya ses verdim, kulak mîsafiri oldum, bekledim. «Girsene oğlum. Sesine göre Miroslav'undur sen, Vukasin'inin hizmetçisi», diye söylediverdi yağı rüze. «Kaçan kaçana herkes. Beni de beraberlerinde almak istediler. Kanmadım. Torunumun gömmesini istiyorum ben. Vallahi, çayur duymaz yerlere yattım, dizlerimin üstünde süründüm, süründüm, öyle geldim.

— Anlaşıldı, Ali Ağa, Ali Ağa'm benim, Ali Ağa Puziç, her şey ayar beyan oldu... diyerek adamın fazla konuşmasına öyledim. Bunun için adına Ağa unvanını veriyordum, göçürsün görebileceği kadar mal da bağışlıyorum sana, aha, Bişça ovasını al, senin olsun. Hüküm sür bunlarda!

Ben mi?

Ben diğer halka doğurmalıyım-benimkiler istemiyorlar beni.

— Aha, geldik işte Mostar'a—diyerek öyküsüne son verdi Ali Ağa Puziç, 1949 yılının Eylül ayında kendisine Kocor'a dek yoldaşlık etmiş, iki saatlik bir süre içinde yavan yapıdak yürümüşlük. Öyküsü de o sulara dek sürmüştü zaten. —Sana bir başka fırsatta öykünün devamını anlatacağım, evlad. Ama şunu da bilmiş olasan ki bizim Ahmet dedişini yerine getirmiş, gitmişti; Vestir rütbesine hâle ulaşmıştı— dedi Ali Ağa yanından ayrılır ayrılır.

MARIÇA

Mariça'nın çayı satıyordu. Gittim, gördüm: bir ağaç gövdesinde dinlendim azıcık, seyre daldım. Güzellikle hayran bırakıyor, ucuz fiata satılması da şaşırtıyordu beni.

Güneş, kızgın bir asan gibi başımda. Çekirgelerin sirkileri... Ağaçtan bir oraya, bir buraya uçuşuyor, avını beklediğini açığa vuruyordu. Ot kokusu da insanı belirli bir düşüğe salveriyordu.

Ve bir şılamadır ahenkliğiverdi hemencecik. Bak-tım: yılanmış. Başını kaldırıp bakıyor, gene otlararasına saklıyarak susuyor, kalakalıyordu olduğu yerde. Bir yer-den diğer bir yere sırtlanmasıyla da zevk duyuyordu meret.

— Yılan avını mı izliyorsunuz, beyim?—diyerek ya-numa yanaştı orakçı; otların kuruyup kurumadıklarını yoklamaya gelmiş olabildi o an.

— Doğrudur. Gözeliyor, izliyorum. Yılan o yılan...

— Savaş sonunda yitirecek, yenilecektir.

— Ben de öyle sanıyorum. Burada yılanlarla dobuy-muş.

— Mariça ovası yekten yılanlarla dopdopadur. Ya-takları buradadır onların.

— Çayır niceedir satışa çıkarılmış arlaşılan, öyle de-ğil mi? Bakıyorum, biri kalkıp otları da biçivermemiş son zamanlarda. Ovası toprak verimliliymiş. Ahemim olma-yış şartını biras.

— Ha ya, ha, öyledir! Köy halkı Mariça'yı yadırgadı için, adını taşıyan çayırı da hoşlanmaz, ondan.

— Kim ola ki Mariça?

— Olayı aydınlatmak için bana bir sigara içmiş zaman gerekecek beyim-dedi yaşlı adam. Oturdu sonra, cebinden tütün kesesini çıkardı, kağıt aldı, parmakları arasına yerleştirdi onu, sigarasını sarmaya başladı, hazırladı, dudaklarına yerleştirdi, kavçaklağıyla bir ara uğraştıktan sonra ateşledi sigarasına. Damacınlar arasından sızdı bir ara, dile geldi :

«Çok eskilerde, Stepan döneminde, oî tepede yoksul ve yaşlı bir adam yaşıyordu. Uysallığıyla ad yapmıştı köşe bucağı, Stepan akıllı olanları yadırgardı. Ama adama sever, sayar, sor sormalarda öğütlerinden yararlanırdı.

Ve beyefendi, Miceşli Mariça'yla evlenince, Herseg'i hanırlarına çağırttı, dış bilirdi adama. Latin kim kurnasda, kocasını ayakları altına almaya, emirlerini vermeye, sözlünü geçirtmeye yün tuttu daha bir. Ağzının yolunu buldu, bahuşturdu, adama cıvıkkık etti, hükümleri ele geçirdi. Devir devran tanınas oldu. On ayrı Arap kızını emri altına almış, hükmediyordu. Ama halk, yüzsez, namussuz olduğunu döne döme söylemeye, hakkında konuşmaya başladılar çok sonra. Dur demek bilmedi halk. Herseg duydu, kurtlandı, kışkulandı, kışın başı, başlı baş döndü. İzlemeye başladı karamın, ama boş! Ona iyi haber verincek insanı, akıllı dostu kalmamıştı ki. Yaşlı adamı seslendi.

Akşam yemeğine konuklandı.

Yaşlı, namılı yaşındaki kızıyla birlikte yaşıyordu. Akşam yemeği hanırlanınca, yaşlı, kurnanın soğudan doğma çiril çıplak bir şekilde konuğunu ağızlanmasını emretti.

— Babalık, akıllı bir insanam sen, Mariça hakkında ne diyebilirsin? diye Herseg beklenmedik bir soruda bulundu,

— Sarayda yaşamadığıma göre olup bitenden haberdar olamazm, dedi yaşlı, uysal uysal, rahat rahat konuştu.

— Beni akıttığımı, bana boynuz taktırdığımı söylediler.

— Yalanın ayakları kısadır, hükümdarım dedi yaşı, benim seniyerek.

— Yalan söylediğin kim, bir hâşihâsem.

— Anlaşılar.

— Ne zaman?

— Kısa yalanlar uzun, kısa yalanlar ise kısa ömür hâşihâsem, hükümdarım.

— Peki, Marıça'yla ilgili yalan ne kadar büyük öbâşihâsem, dersin?

— Bir günlik bir süre kadar.

— Etme yahu?!

— Tam bir gün!

— Yarın akşam sarayına çağırıyorum seni. Ve, bizim çıkarına olursa olsun, gerçek anlaşılır, durum ala yola girerse o zamana kadar, seni evine altın dedusu arabalarla uğurlatırım, aksi takdirde kellele ödemiş olursun, dedi konuk, kalktı, gitti, uzaklaştı yaşının evinden.

— Herşey Stepan'ın akşam yemeğine benim gibi yoksul bir yaşının çağırışı kısa bir şereftir. Fırsatı kaçırmıştıyım, diye düşündü yaşlı adam.

«Yaşının biricik kızı çirid çiplakına ağırlaması, hizmetini görmüştü. Konuğunun saraya lâyık bir dilde ağırlanmasına özen göstermenizi isterim» dediği hükümdar. Bu işe karısının da yardımcı olmasına rica etmişti.

Yaşlı sarayda son derece özen ile ağırlandı.

Babalık, hükümdarla çarışa arasındaki şiltede oturuyordu. Marıça'nın on Arap kızı hizmetindeydi, el peçe. Adanın bir şeyler söyleyeceğini beklediler, sabırsızlandılar, sessizliğe gömüldüler. Hükümdar daha bir umutlandı bu konuda. Bir bit yemeginin olacağından kuşkuluydu herkes. Sabırsızlanan Hükümdar dile geldi en sonunda :

— Dün gece ağırladın, saygıladın, sevindirdin beni, babalık. İşte ben de, harımın yardımıyla, on ayrı Arap

kızının gülümsemeleriyle seni ağırlamaya, aynı şekilde saygılamaya çalıştım. Borcumu ödemiş sayılır mıyım?

— Hak etmediğim saygıyla ağırlandım, hükümdarım. Varolun, binler yaşayın. Lakin, şu sözlerinize darılmayacağınıza inanarak, ifade etmekte yarar görüyorum ki, ben sizi birticik kızımın çıplaklığıyla ağırladım. Sence on Arap kızına sahipken bile hiçbirini...

— On bile Arap kızını anadan doğma çıplak hale gettirenler hemen, diye emirde bulundu hükümdar Stepan.

— Etme, eyleme, üstelik onlar benim hizmetçilerini sayırlar, diye karşı kudu Mariça.

— Zorla soyun şunları, diye emretti hükümdar.

Entarilerini yırttılar her birinin, tek tek.

On Arap kızını yerine, on Arap delikanlısı belirtvermişti karşısına o an.

O çayırda Stepan hanımını iki ata bağlayarak parçalatmıştı oradan sonra.

Günmedi, klerin malı olsun, kalsın, dedi.

«O zamandan beridir ki Mariça çayırı biçilmemiş, virvirin kalıncı diye yavaş orakçı öyküsüne son verdi. Ot yığınına yığıldı, vardı, eğildi, bir kucak kuru otu burnuna götürdü, kokladı, oradan seslenerek,

— Mariça'ya kokuyorlar, dedi.

NE YALINAYAK

NE BAŞI - KABAK

Dede, dedesinin dedesinden dinlediği bir olayı çaplaklığıyla anlatıyordu torununa...

Eskilerde, çok eskilerde ol tepelerin orada, güçlü hükümdar Herseg Stepan yaşıyordu. Karısıyla sevgi içinde, uzun ömürlü yaşadı. Lakin, karısının kendisini aldatığını öğrenince öldürttü hanımını; kavgasından olmak, ortahıta almış yaşına kadar, ne varsa erkek cinsine, beşaline kıydırttı, kellelerini uçurttu. Akıllı, erkek, beşasını yitiren hükümdar bir tek kalmayı usuna takıvermişti.

Osmanlı, gücüyle sınırlara dayanmış, saldırıyordu. Hükümdar, karşı konak için eiden gelmini yapıyorsa da için içinden çıkamıyor, gece dış bilemiyordu. Bu arada yaşlı erkeklerin kellelerini uçurttuğuna üzüldü. Derken, kalabak arasında birinin —hiç olmasa— yaşlı babasını saklı yaşattığına sezindi. Telliâhyla haber salıverdi dört bir yana :

«Blagay'da hiç kimse adınlanamayacak, ne yalınayak doluşabilecek, ne de başı kabak görünebilecek, hilmedik demeyin sonra.» Emirden sonra tebedilendi, kalabakla karıştı, gözetmenliğine koyuldu.

Öğle sularına dek Blagay'da hiç kimse adınlanmamıştı; emir ö emir, kimse adınlanmayacak derken de, meydanınga asıyan heri beliriverdi. Başında ekmek tür-

hacı, ayaklarında da . . . Bir yandan da kavalını çalarak yürüyor, ortalsı geçiriyordu.

— Kızmış, gövelim bir? Bu nedir, ne nedir acep? diyerek sızdılar, gösleddiler, şaşkınlıkla uzun bir süre.

Çarşı etrafındaki evlerin pencereleeri insan başlarıyla doluydu. Gelen geçeni seyre dalmış insanların gözleri, Blagay'ın Blagay olmaktan, Blagay çarşısına benzemekten çıktığı sanısıyla daha bir yükliydi. Ofkeyle kalın sararla oturur'un sarıyla haşır neşirdiler anlaşılan. Ama sığın, kavalını çala çala, giyim kuşamıyla edimlere edimlere çarşayı üç sağı, beş yukarı doluyor, orula olmuyordu.

Dur hele, dediler, durdu.

Yokladılar, ayaklarında nalınları vardı.

Uzun bir sireden sonra hilkümdar sığına uolaştı, hak verdi ona :

— Nalınları varmış madem, adam ne yalmayakmış, ne de haçı kihak, hırakın yitirsin, gitsin, dedi.

Genç, boylandı gitti. Çarpıda bir ben gezip tadam, gibisinden övündü durdu tüm Tanrıman gına.

Devrisi gün hilkümdarın yeni emri şenkleşiverdi: «Bütün, yanında sadık dostu ya da güçlü düşmanı olan kimse, çarşayı gezip tomabilir,» diye.

Halk güne suskun, kasıtu ve merak içir-deydi. Pencereleere yanaşarak ortalsı sümekten zevk dıydular.

Öyle sularında sığın beliriverdi yeni baştan. Bersherinde karısı ve köpeği vardı.

Biri dostu, diğeri düşmanı olmalıydı adının.

Kimdi, hangisiydi, soruyorlardı kendi kendilerine.

Yansı bulamıyorlardı ki.

Hilkümdarın emrinden haberdar madır şu adam be yahu, diyerek sille tokat Herseg'in yanına götürdüler, huzurlarına çıkardılar.

— Düşman kim oluyor? sordu hilkümdar.

Adam karısını çamarladı hemencecik, yanıt yerine; kadın da adamın çamarladı hemence sonra, bir kavga, bir kapiçın-adır aldı yürüdü ki, demeyin götsin.

Susturdular, rahatladılar.

Genç adam yarıladı :

— Bir şamar yüzünden canına kıyabilir. Kadın erkeğin en büyük düşmanıdır, hükümdarım.

Demesiyle, köpeğini tekmelemesi, hayvancazın da sırtına sırtına adamın ayakları arasına karışması bir oldu.

— Köpek dosttur, tokatlaması da orals olmas, yansa, devletlik. İnsanın yakın dostu köpektir.

Uzun bir zamandan sonra Stepan saherine gışini kıştı, sahrerin gışin ardamına el salladı.

Uğunç emir şöyleydi: «Blaşayda, ancak Herzeg Stepanın sakalının değeri bileni kimse dolayabilir!»

Çarş gene merak içindeydi.

Öyle sularında gene genç adam göründü.

Hükümdarın hazırlarına çıkartılar, sille tokat.

Sordular: kaçş mal olabilir hükümdarın sakalı? Bir, iki, yoksa bir kese altına mu değer bu sakal?

Ne deş yarış arlayabilir, ne söylese suçlanabilir di...

— De bakalım bendeki sakal kaçş mal olabilir senç? diye sordu sahrerlerin hükümdar.

— İkyedeki ilk yağmurun değeriyle atbaşdar sizdeki sakal, hükümdarım, dedi genç adam.

Aradan yağmursuz iki ayrı ilkyaz yılağı (mevsim) gelmiş, gışmişti ki, halk telaşından deliye dönmüşüştü. Herkesin bakışları göğe dikili, yağsun yağmur, bereket getirsin, diyesinden, «Yağmur yağsa da kurtulsak...» aceleri abıldığına...

Bunu gören hükümdar, gışcin zindandan çıkardılmasına emir verdi, ama gışicene istinden gışmelerini de söyledi. Çirer girmez karısını sille tokat almalarını, hazırlarına getirmelerini emretti.

«Bu üç akılı hareketi benden gışli yecattığı babasından öğrenmiştir genç adam» diye düşündü hükümdar, «sorsam, sorguya çöksen de babasını ole vermeyecek, buna ancak karısı yardımcı olacaktır inancındayım, kadın kuma gış tutması bir yarataktır, çünkü.»

Birinci şakıktan sonra kadın dile geldi :

«Kayınalım evde gizlicene yaşıyor!» diye.

Yaşlıyı buldular, hükümdarın huzurlarına çıkardılar.

Söz o söz, yarenlik o yarenlik derken, hükümdar yaşlıya gizini açıkladı :

— Zordayım, babalık dedi. Osmanlı sınırlarına dayanmış bekliyor. Benden güçlüler de istelik. Çoklaşıyorlar, fuzlaşıyorlar giderek. Benimkileri darmadağınak yetkildeler. Ne yapacağını şaşırırım doğrusu.

Hadi babalık, akıllı olduğumu bana da göster. Dediklerin çıkar, işime yarar ise, sarayında yaşatarım, çıkmassa kelleni uçurturum, ona göre yani ... Hadi, sana üç günlük bir muhlet veriyorum, düşün, öyle gel, anlat.»

Yaşlı üç gün başında hükümdarın huzurlarına beliri-verdi; dillendi :

— Askerin birse, bir yerdeyse, Osmanlı'dan daha güçlü olursun. Bunu onlar da bilirler. Bu yüzden de dört bir yandan saldırırlar hükümdarım.

Ve güçlü olan daima güçlü sayılmaz, güçlü olan akıllı ve sabırlıdır, hükümdarım.

Laf ebedliğini bırakıp adam gibi konuşulduktan sonra hükümdar girişimlerde bulunmaya başladı. On ayrı tepere, on ayrı çığırkancıyı yerleştirdi, seslenmelerini emretti. Bisçe ovasına da askerini topladı, talimler yaptırdı onlara.

Haberler, gizlicene saldırdı sonra.

«Çagırlık .. Çagırlık .. Poçanlılara yiyecek gerek .. Gemi Stona'ya doğru gılyorrr...» diye halk seslenmeye başladı.

Akıllı yaşlı, Herseg Stepan'ın sarayında uzun ömürlü, güneng içinde yaşadı ondan sonra.

ERMIŞ

Ürkünç gün de çatagsıldı. Deprem vari. Dağlar düştü, aktı gitti ovalara döktüldü. Ovalar dağa döndüştü sonra. Sular başka yönden çağıdamaya başladı. Birbirini islediler, kaynağa, nehre döndüştüler, aktılar, aktılar, aktılar...

İnanan eden, diren inananlar yöce Tanrının nimetlerine sahip oldular. Kıyamet gününü, Ürkünç günü atlattılar, ovalara döktüldüler, aktılar, biçtiler, bereket topladılar. Zalimka'da ne is kalmıştı, ne diz, değirmenleri de hak getire artık.

Halk papazı arınmak sonunda kaldı.

Bir yöce Tanrı bilebilirdi olayın leykelerini. Kaynakbaşlarını sualtına yerleştirmiş, batıya doğru götüren yol boyunca tüm kaynakları ağızla eylemişti. Bir O'nun isteğince tepelerin o yanda değirmenlerin çarklarının dönmesi olarakıydı. Dağlarınası, koyaklararası geçitler yapılmıydı bunun inraunda. Ve böylelikle iki dağarası kocaman bir mağara peydah oluvermişti ki içinde alevli ejder yaşamaya yıla tutmuştu. Mağarayı kapatan kocaman kaya parçası arından güneş yüzünü güldürecek olursa eğer, ejder yılda bir belirecek, kaynakbaşına çıkacak, nehir akabilecekti.

Her şeyi yöce Tanrının isteğince yapmışlardı.

Biça Ovası bitiminde, ta dibinde dibinde yer alın kocaman kaya parçası sabahın doğuşunu belirtiyordu.

Tahrinin sevecen kulu Herseg orada ibadet ediyor, güne çikrediyordu. Devran geldi, hükme geçti, hilâtimdar oldu ve Tahrinin istegince koca sarayları kurdu. Oradan sabah ağartın yüzünü güldürmeye başlamıştı artık. Bağlı da öyledir.

Buna'ya izleyen yokuşaşağı yoldan Blegay çarşısına dek, tepeye varırsın ve orada değirmene götüren patika yola karşılaşırsın. Çok su, çok kaya parçası görürsün geçtiğinde, saray çok yükseklerde kalır, bir merhaba çekilmedir o, yılmıyos...

Kör, çıkmaz sokak varı patika yolda merak edenini bir hayır karşılar, yüksekliği yüz metreyi ya aşar, ya aşmaz. Buna kaynağı kaynar durur altında altında, aşağısında aşağısında onun. Bir cennet çekline dönlöken saray varı konağın çok yüksekünde, kırk kadar adı bilinmeyen kuş öter durur her daim, abetklerinin yaşantısı insanı düşüçül kalar giderik, bir başka alamlere konuklar. Akbabaların tenbel tenbel dinlendikleri bahçenin daha üstündeki saray günlük güneşlidir. OI tepede Herseg ve kartal yanında korkunç ejder de yaşardı. O ki her yılbaşı Blegay Ovassının en güzel kızlarından birini kurban isterdi kendine. Herseg, sarayın alt kısmına tüneline dönüştürmüş, orayı bigüzelce yerleştirerek, ala yola koyarak sevgili kızı Milçe'nin serin serin yaşam sürmesine yardımcı olmuştu. Kız orada çeyizini hazırlar, nakışlanır, gırpelle gözünü çıkartır, ada bilinmeyen, ama akhyca prens varı nişanlısını düşler, dururdu.

Sarayın balkonu kısmındaki köşk, ilkyazların sefalari için yararlı oluyor, hilâtimdarın göynünün dört köşe göreneç içerde olmasına yardım ediyordu.

İlkyazlar, yazlar gelip geçiyordu. Yıllar birbirini kovalarcasına geçiyordu. Herseg giderek unutuluyordu... Bu devre içersinde yazlık da hasara uğramış, ortaktan yokalmıştı...

Geçmişci, aynı yerde şimdi gıartıcı, oelbedici ve çahıncı bir bina ile yüz yüze gelmektedir. Halkça bu bina «Ermışın yuvası» olarak bilinir. Bilimciler ise bu binada

ki ayrı evi görmediler. Adına Tekke ve dervişler, simdilerde.

İslamiyetin şahane binası olarak adlandırılan bu varlık, vahti ezelin dervişlerine yarıyordu. Zemin kattaki köşelerinde yaşam sürdürüyor, ibadet yapıyor, zikrediyorlardı. Üstkat ise konuklara aitti.

İşli tavanları, pervazları ile görkemliliğini koruyan bu şaheser, Bektaşî ve Halvetî tarikatına mensup kimselerin sanat anlayışını daha bir göze çarptırıyordu. Eski mimarların kamata demek en hayırlı olur böyle bir binaya.

«Sen ki bize tüm kapıları açarsan, bizlere de kapılarını esirgetme yüce Tanrım!» Arapça olarak yazılmış levhası ile her konuk karşılaşılabir bugün de.

Kur'an'a göre, Dervişanların kamerasına göre, Tekke strafındaki varlıklara saldırmak günah sayılırdı. Bu yüzden de kaynak strafında hayvanları, kaynaktaki bahkkları avlamak yasaktı. Bundandır ki eşlerine rastlamıyandı çesitli kuşlara, soyları tükenmekten korunmuş bir çeşit kartal'ara, enlerin ayrı ayrı ahenk yaratan öşleşlerine rastlamak olasıdır.

Türbesinin ayrı bir güzelliği var: kılıçla topuz bir beşka simge olmak, seyredence. Tekke ile savaş döneminin bir simgesi de bellerebilir bu, ama anlamına bulmak, bilmece'dir çözmek zorlar.

Usüle göre, ayakta durup, mizece olan Türbeyeye girince, usuma kırk yıl önceki kadın Şeyretmen Yeleğin Şeoğayış takılıverdi hemenöcek.

— Çocuklar, yarın okula çantasız geleceksiniz. Bana Kayn'ın üzerindeki Ermiş'in türbesini ziyarete gideceğiz, demisti.

Ermişle ilgili beşikteyken daha çok şeyler duymuştum; anlamla, anlamsız şeylerdi duydıklarım. El ayak almaya yaklaşıp sormuştum hatta :

— Kaynağa gideceğiz yerin, ann, hele sen bana Ermişle ilgili daha geniş bilgi ver ki haberdar olayım.

— Bilen kim ki, evladım —demisti aram kısa siredi dilgi'celelerinden olup, kendine geldikten sonra— Dışça'lılardır fazla bir bildiğim yok ki a çışta.

Kaynakta bir ev var, eskilerde eskilerde ermişin birinin yaşadığı. Halka, hele yoksullara yardımını esirgememiş. İyiymiş, mangal yürekliymiş de ermişliğine ulaşmışmış. Tanrının elçi sıfatıyla yolladığı bir ermiş olacak o.

Ölmüşmüş vakti gelince, ama yooo, ölmemiştir o... Sana nasıl anlatsam ki?... O, ermiştir. Bundandır ki gömütüne, türbesine gelenlerin sayısı çok olur, niyaz eder, ondan muradlarının gerçekleşmesini isterler...

İçeriye girip yarı karanlık Türbenin içindeki kuburu, etrafındaki varlıkları, köşebaşındaki kocaman sandığı, sağdan soldan asılmış havluları, ibrikleri, sabunları görürnce bir hayli şaşırırım.

— Taraftarısında kaıklar ermişler, yüzlerini yuyar, abdest alır, gün yüzünü göstermeyinceye dek de o yana, bu yana gider, gelirler, öner namazlarını kılarlar —diye türbeve bakan yaşlı kadın anlatmaya başladı.— Ben her sabah ıslanmış havluları, boşaltılmış ibrikleri oldukları yerde bulurum. Yenilerini yerleştirir, ibriklerini suyla doldururum...

Öğretmenimden gizlicene elimi havluya yanaştırdım, yokladım —sahiden de ıslaktı.

— Günahımı bağışla yüce Tanrım, bir çocuğları hep aldattıyorlar sanmışım, diye kendi kendime söyleniverdim.

«Korkunç, ürkünç bir ejder yaşamış vakti eselinde, Yılda bir, halktan kurban yerine en güzel kızı istermiş.» diye anlatan ninemin sözlerine sızınverdim o an. «Bodrum kattaki serinlikte dinlenen, bir yandan da gergef ören Stefan Herseg'in kızı yaşamış. Ve oı güzeller güzelinin de kurban eylenmesine sıra gelmişmiş. Biçare babası ne yapmışsa başaramamış, bu zulfünden kurtulmayıp kaderine katlanmaya yüz tutmuş en sonunda. Annis kız umutluymuş. Genç prens de umutluymuş bu işde. Silahlanıp ejdere saldırmışlar, savaş vermişler, ejderi yoketmişler ama kendileri de ölmüşler oracıkta. Türbede hepki gömülüler şimdi, ermiş olan onlardır işte.»

Her şey eskisi gibi, bugün de, değişen, havhular, yerlerine geçen yeni havhulardı asıl...

«Vakti ozelinde yüce Tanrının elçisi Sarı Saltuk Baba yaşarmış» diye anlatan Blagay hocasının sözcüklerine de sezini verdim. «Haşretli Muhammed'in emirlerini yerine getirmesiyle ün salmışmış. Dobruca'da kırk yardımcısı da yanından ayrılmazmış hiç. Polonya'ya dek gidip «Elli bin Tatar'ı müslüman kılarmış o... Rusya'yı unutmayan Babalık, ötelelerde yüz bin Tatarı daha müslüman kılmışmış... Yedi canlı bir ermişmiş, dünyasından göçünce yedi ayrı yerde gömülmüştü kazmış halk. Blagay türbesi onlardan biridir işte, ama en güzeldir.»

«İkinci gömüt» diye devam etmişti hoca, «Aşik-Baş'na aittir, Sarı Saltuk Baba'nın öğrencisi sayılırmış mübarek. Dünyasından göçmeden önce demişmiş ki halka hitaben: «Benden sonra, Buta kaynağı bir benzerini suyunun çıkarıp size elçilik ettirecektir». Öyle de olmuşmuş çok sonra. Gömmüşlermiş Babahün yanında.»

Acıp havhular şimdi de ızaraklar mı? sorusuyla kıvrandım, yanaşıp değmek istedim, ama yaşlı kadın buna izin vermedi.

— Ermişler razı değillerdir bu işe, dedi. — Hele inarınların yanlarına yanagmalarından hoşlanmazlar hiç.

— Şu gömüt kime ait ki, sene? — diye sordum.

— Çok eskilerde buralarda korkunç ejder yaşarmış. Yılda bir, kurban yerine birer güzel kız istermiş meret. Sıra Herseg Stepan'ın kızına da gelmişmiş, derler. Milça kız hilafınıymış bu arada. Ama oradan önce Suriye'den gelen derviş bilinen Sarı Saltuk Baba buralara yerleşmişmiş. Derler, Milça'ya gönül bağlamışmış babalık. Kız, sevgili bir yandan, korkunç ejder öte yandan diye rek erliğini göstermek zorunda kalmışmış, ermiş. Tanrı güc verip maradına erdirmişmiş babahği. Bu arada ejder ağzından son nbesini püskürtüp pöbermişmiş. Baba Stepan'ın izniyle nikâh kıymışlarmış sonra. Ejderin yokediği yerde Stepan dervişine ol Tekkeyi inşa ettirmişmiş armağan olarak... Halk saygılıymış kendilerine.. Ermiş denen varlıklar bunlardır işte.»

Ermişlerden unaklıtıktan sonra Öğretmenimizin söderine sezinverdim, diyordu ki öğretmenim:

— Gözetlerde kimlerin yatığını, bir kimsenin yatıp yatmadığını söylemek olanaksız. Oyuklar, masallar, söylenceler alması yürümüş, halk itına inanmış, doğru, ama kestiriksiz bir şey söyleyemez. Sarı Saltık Baba'nın varolduğuna ben şahsen inanıyorum; adam Şeytanlı, gaymiş halkça. Kimi söylencelere göre ise Roma vezirinin emri üzere, Hersek veziri Ali Paşa Rivvanbegoviç'i kileyenmiş daha çok, gene rivayet, gene söylence olabilir bunlar da...

Hanschiki Velasiç'in anlattıkları da usundan çıkmaz hiç, derdi babalık, dobra dobra konturdu bu konuyla ilişkin: «Kaynağa doğru beyaz at üzerinde biri gelmişmiş. Hana gelmesini bekleyen halk kendisine gelen de tertiplenmişmiş, diye dek. Döölüp gelmemişmiş. Kimse de o yandan gelemezmiş ki... Biri, tek biri hayarmışmış bu işde: Ermiş...»

Ermişin türbesinin kapısının rousama elini götürerek seni keş göğüsçüdüdim kuburda, dedim ki o varlıklar, o güzellikler, etrafında uçuşan bunca kuşlar doğanın ve insanın eseri mi ola yalınca?

Gösteri imarçıların, yürekleri coşturan bir binadır bu çitküll, olmalıdır.

BEDDUA

Meho'm (1) delirdi delirecek nerdeyse.

Cocoguram edasidir bu Berberag (2) soyundan ya, nolacak?! Tim taririni gindü subagundan ayirmas gölerini. Ne sile söyler, ne yaramik eder, suspustur güpegindüs. Suya daldurir göelerini, akışundan ayirmas bakışın... Şeafe işle, neylersin. Edytilemiş oğlana, kahpe! Oğlancaz delirdi delirecek...

Anam böyle der, böyle konuşur benim için.

Hato (3) Buna kaynağın bir kayında, ben diğerinde, birbirimize sevdadan çakıl atışır, eğlenirdik. Adacakta buluşuverirdik.

Utarmıştık, kızarmış, bozarmıştık. Kanalları birlikte yürümüş, çamarmıştık... Birbirimizi suyla yıkamış, sevdarmıştık...

Güz gelince Buna'ya aşverdim, Blagaydaki okula gittiren yolun kestirmesine ulaşmak için değil, Hato'ya daha yakından görebilmek için yaptında bunu. Tepe'den inince aşvermişti Hato. Haram'ın orada buluşup yarenlik ediyor, sonra da okul yolunu tutuyordum. Bir anda da başımı gerisin geri dönerek aşağıda kalan Berberier

(1) Mehmet.

(2) Berberier ailesi (kabilesi de olabilir.)

(3) Hatun.

Mahallesinde, orada durup yolunu gözleyen narin kızcağızda göğesendiriyordum.

Gün gelince Buna taşıyor, buluşmamız zorlaşıyordu. Bir keresinde olamayın da dedemiştin, akıllara şarar. Bile bile geçmişti, sonra da Buna'yı aşmaya yıla tutmuş-tun. Bereket, kız da geçmişti evine. Ama su kocarnan ya, alması sürüklemişti beni Lukovça'ya dek. Sudan nasıl çıkarırsınlar, kim bunu yapmış sorsanız bilemezsin, bay-gunmuşum.

Flagaydaki okulu bitiriledim. Kader bizleri ayırdı. Yıllarca yüzünü görmemiştin kızım. Hani, derler ya, gözden uzak...

Buna taşda delirdi, sele döndü. Subaskınlığım vur-ruktu zamansız; gücüyle ağaç gövdelerini, fiçileri, ölü ta-vukları taşmaktan zevk duydu... Korkunç bir görüntüsü vardı sayın. Romovuş su altında idi. Bahçeler, ovalar, Berberier'in masulatu, hepsi, her şey su altında idi.

Geçmişin anılarını yaşatarak suya dalmıştım, akış-ına bön bön bakıyor, absentlerini sevinerek dinliyordum. Baktım ki ta karşından genç bir kız, sürüsüyle geçiyor. «Hele, hele...» diyerek saman saman keçilerine çıkıyor, kovuluyor. Ama su alıp götürüyordu keçileri, leş ko-kulları yayılıp gidiyordu dört bir yana. «Hele, hele...» Bu ses, hayvanlara yönelik değildi artık, korkunç olmasına karşın bile abartısında bir sevdâ sesliyor ve onun surf dikkatimi çekerek için beza yönelik olduğumun kanıtına varmıştım: «Hele, hele...» Suya dalmak, keçileri kurtar-mak için çintanlarının paçalarını kıvrımış, hamırlanmıştı bile.

Hayvanlar, suyla savaşıyor, genç kız ise el yüz yı-kayarak kıymın o yandan giderek bana yaklaşıyordu.

— Bu ne vurdumduymazlıktır ki, Meho?

«Mehoşya su sesi alıp bana dek taşdı, sonra ses daha bir ayanlaşvardı:

— Deni unuttun mu yoksa, Meho?

Su... bakışlar... kızın çintanları... Olanlar, hinde bin...

— Hato! Sen misin ki, Hato? .. diyebildim.

— He ya, he! Niçedir görüştüğümüz, değil mi yani?

Seslerıyla konuşuyor, sonra da kimin süccü-
ğünü, kimin timsini yarılıyarak alıp götürüyordu.

Uzaklardan uzaklardan görünür çöplük baldırlar... cüvelli
bakışlar... Gençliğin sesi... Gene baldırlar... Yaklaşıyor
giderek... Suyu aşp yaklaşıyor çöplük baldırlar... Ağe-
man suyu akınmaya başlıyor, Yaklaşıyor daha güzel, daha
camlı odukları belli oluyor!

Ve heppesinin yanışında işte...

Güzelmiş...

Hato'm benim.

Her tanınan günü sevmişiz o zaman sonra. İki yıl,
gün gün.

Sevdiğimiz birbirimiz.

— Meho, ilâhi buçala, ne yaparsın sen ol şıman do-
mamı? dedi anam günün birinde.

— O da kim ki, koca ana? — diye sordum.

— Ol fırıldak var ya, anam işte?!

— Daha ayar olamaz musun ana?

— Berberağ'ların olacak ol...

— Ana, ben biliyordum, delikanlı oldum artık, Hato
da güzel bir kızıdır, unatma!

— Yahu sen bey çocuğusun, adına Mehmetçaga Mus-
limbegoviyelerle oğlan desler, bilmez misin bunları? Kendi
öğrenmiş ana, bu, hadi. Fikaraya el aman da, gitsin var-
ma, defolsun...

— Ana ancağım, sen Hato'yu tanıyorsun... O gü-
zel, nezahetli, akıllı bir kızıdır...

— Ona yavaş yavaş deme artık, tamam mı?

Zorluk o zorluk. Hato'ya söyleyemiyordum, anamı kırma-
yordum... Biliyorum, sıra düşen oydu ki ben bey evin-
den, aça çağından kız seçmeliydim kendime... Lâkin
Hato'yu seviyordum, bir onu sevdiyordum...

Anam işteledi, bilmecimizi kızın bebaşına da yöl-
ledi. Yıldırttı adımı: «Dış köpeğimi hiçtirince hahlayıyor
de öğürümün başına musallat olmasın sakın. Akal takdir-
de...» diyerekten.

Kız kağı yatağını göremes olmuştu oodan sonra.

Penceresi altına gidiyor, yarenlik ediyordum. Daha bir sevdalanmışık böylece. Gecenin karanması, pencere altında geçen kısa sirenli yarenlik için yaşamaya başlamış-
tum oodan sonra.

— Can Meho, ben böyle dayanamıyacağım artık. Al götür beni, uzaklara malet, çok uzaklarda yaşat da... Bu-
na'ya yerleştirirsin... orası senin bileceğin iş... Ben sen-
siz yaşamıyorum. Kıyacağım kendime, bil. Boyunama taşı
bağlayıp al sana Lukovça'ya salacağım kendimi, boğul-
acağım. Ama orada, senin geçiken daha, oodan boğulup
gideceğin yerde yokolacağım, inan. Yalnızlıkta sevdam
artıyor, deliye dönüyorum. Kafam ateşler içtnde. Veeve-
seliye dönüştüm, gitti. Bir şeyler yap, nohar, ben artık
faala dayanmam...

— Böyle işte, dayıcağım, tam böyle dedi ki. Bütün
gece göz yummadım. Bende sevdalıyor, seriyorum ya
ya onu, delirdim, deliriyorum aşkımdan. Bir sana derdi-
mi yarabilirim, dayıcağım, bir sen bil ki içim dilim dilim
arıyor sevdadan. Hato ayrılmas parçamdır benim. Olan
olsun varsa...

Gög toplayıp anama yavaşım.

— Ana, onun aşkı beni deşeyledi, bil. Onun yaşamı-
yorum. Onunla evlenmeliyim; ölseni, kendime kıymama
istemiyorsan eğer buna razı gelirsin.

— Kadine kıy istersen, bey evini kirletmene, küçük
dığarmene izin vermem, gitti, —diyerek sözünü bitirdi.

— Deliriyorum koca ana...

— Deli olduğun belli. Ama fikara kız bey evine adun-
lanamaz, unıtma...

— Aşkımdan veeveseye, çığına dönüyorum giderek.

— Oen gulin ederektense serais kalırım...

— Ama hele imana gel, koca anam benim...

— Defol git karşımdan, seni göstim görmesin bir
daha!

Nereye? Napmalı şinedi? diyerek sana sozladım da-
yınğım, varsa çinlik, derdime derman bulursun çinlikü...

— Canım Meho'nı benim, bir şeyler dıymışım, öğrenmişim bundan önceleri de, velâkin öyle bir ana-kardeşe sız geçirmek zor iş. İnanı Zor anlar, zor karar o deyiş, dedi dayım. —Hele bu için sonuna da varırız alınallah... deyip attı dayım.

— Pekî, Hasan askerden ne zaman döndüyor? —diye sordum, anamda sözünü geçirten küçük kardeşime sesinerek.

— Gelmeli, dönmeliydi artık, baba göre.

— Ge'mesini bekleyeceğim öyleyse, ana da dardimi yatacağım.

Umutduğum çıkmıştı: Hasan razı gelmişti bu evlenmeye; anama yollanıp gitmiştik, İslimle de.

— Nuh diyor, Peygamber demiyor ki ana... Ufacık kufunda bin dil var. Kovdu defetti yanından beni de... «Allah bin türlü belanı versün» diyerek, diye anlattı.

— Bire koca kartı be, Meho Hato'yu sevdiyor, anıyor musun?— diye Hasan yanından ses başladı.

— Olmaz, bin kere olmaz, haşa, sümme haşa!

— Dünle bak, öyleyse, yanıyor, acıyıyorum böyle bir işe, velâkin kararımız karardır ve biz bu akşam daha kesin babamızın yanına gideceğiz. Ne'ur his bedduvası garkeyleme, koca kartı. İnan yasasından daha güçlüdür şük, belle hikere bunu, belle de işi töreye, kanuna, hilme bağlama sakın... Oğlan senin ya, dua eyle, iyilik dile ki iş ola...

— İzdimsiz giderseniz eğer cehennem ateşinden kurtulmayın, o'nun? diyerek azırladı bizi.

— Beddua etme, koca ana! Etme, eyleme, sakın. Ananın bedduvası ağırdır, malum, velâkin sevda da dayanılır şey değil. Hele olur de de kurtar beni bu azaptan! Meho da kulaklarına kadar açık işte! Ko oğlan sevdesine girsin, sevdesini sevebilsin! Delirir, deliye döndüğü yoksa... diye Hasan dil dönercesine dek konuştu, durdu. —Ez Lukovaç'a boylandık, gidiyoruz işte. Bayramlıkla rızca huzarla da bey evinden gidenleri hor görmesinler. Genç kim isteyeceğiz, Allahın emri, Peygamberin kavli de...

— Fikara fikaradır ve öl lanet avhuma şlyspamuyacak, bilmeyen bilsin yani, dedi, attı nam. Hatta,

— Gidiyorsunuz ya, Glündisi getirinizler, demeyi de unuttuadı.

Gerisi belli zaten.

Gençler atların Lakovaç'a boylandılar, suya diştiller...

Doruatlar üzerindeki Hasan ile Meho...

Suya birlik yokuşmuşlardı.

ÖKÜZ DERİSİ

Olan oldu All'ciğim, olanı oluyor, gör bak,
Düşman desen, güldürmüyor.
Saldıran saldırana işte.

Vezirle ağlaşmazlar! Merhametli yürek varmış bende,
Öyle diyorlar. Ama akıllı yetmiyormuş böyle işlere. Hal-
kı kendi başlarına koyvermişmiş diye boynuna ağlaşı-
yorlar. Vezirciklerin yargısı. Benimkiler öyle düşünmü-
yor bereket. Mostar'ın olduğunu bilmiyorlar ki, bilemez-
ler ki, buranın ne «Ulhası var, ne de «Balıslı, birliği, be-
raberliği Mostar'lılar oluşturur buralarda.

Vezir hükümlü, Neretva nehrinin hükümüyle atbaşadır;
dargandır, dehidir, coşar, duralar, böyle yarı.

Mostar'da hüküm sürmek de zor bir iş, inan. İzliyor,
dinliyorlar, dinliyor, gene izliyorlar. Rahat yitisi vermez-
ler ki, reyhan yiyeköçer... Peşmanca gollyorlar, takılıp
duruyorlar.

Hüküm dediğin, balını tadmadan istetine vuru'da-
şın, tadıldığında kaçmaya yitit tuttuğun kadın misalidir,
All'ciğim, tıpkısı işte, zor ki ne zor! Kadın oyunu de de
geçme; altı başını bir başkasına sığınır ya, döner gelir,
senin oluyoruz diyerekten yarı baştan aldatmaya vone-
tir ya, böyle yarı, hüküm, kadın, aynı, değişmeyen. İpte-
ki cambaz veri, de yılma. Sımsız oturur ta kendisi...

Mostarda kille var mı, yok mu yoldamasına Vezir
adının yollaması.

«Ali'nin izindedir, sormadan öyle şeyi yapacağını inananlara, ama gene de git, yokla bir. Varsa eğer...» diye-
rak Vezir'in sözlerini kesik kesik anlatıverdi biçare ho-
camız.

Komukladım, ağrıladım hocayı, sabaha dek yareniik
ettik. Sonra da Mostar'da kimsecin ziyaretine gitmediği
en ters hocaya komuklanmak ereğiyle boyun kırdı, ayak-
lanıp gitti; çarşayı üç aşağı, beş yukarı doladı, döndü
geldi; dilenip emirde bulundu:

— Hyeuşına'ya götür beni, dedi.

— Akıldamsın sen yahu, dedim, yaşına yakışık de-
ğildir ol tepenin göğüsleniş, ben de sor çıkarım o yara,
inan, diye dilendim, vazoçmesi için dil döktüm. Kaya-
lıktır orası, kıyamettir, insan ayağı zor erişir oraya!

— O denli zor mu ki tırmanışı? — diye sordu.

— Deme gitmiş, dedim, —napacaksın ki orayı seni?

— Ösime dil, komuşna, diye emretti.

Saat Kulesi'ne dek varmıştık. Baktım, izledim, vaz-
geçoğünü bekledim oracıkta. Adam, orahı değil! 'Ha ba-
bam de babam, Hoca yürü öyleyse' diye düştümdü,
'edimlansen sümülansen Potoçina'ya dek adimlanabilir-
sin, fazlasını hali getire; dön git ölsükün çok geçmez.
Tanrı bir gibi hâlim banu' diyordum kendi kendime,
çarşadan kıyası mıyası gülükseyen kilisenin otalarda
varolduğunu söylemek bile istemiyordum.

Koca matraf, Potoçina'ya dek dayandı, yokuşu göğüs-
ledi. Ladin'in basamaklarının oradaki yikseklikte otur-
muş, avuççindeymiş gibi görünen keute göğsüzdümiş-
tik uzun bir süre.

— Gidelim — diye emretti.

Olans oluyor, Ali'vâğim, olans oluyor gök bak işte;
adam kiliseyi yahut değil, gömütleri de görecek, yan-
dım, yurdım Allah. A'sama belanın hasını, düşünüyör-
düm yokuşu göğüsleyerek.

Orada ültü gümlenmez, dediğim, emirde bulunduğum
emirde başuma papozlar da, bocalar da musallat olmuş,
yalvar yakar olarak hal çaresini, işin çıkarına örnek ör-

neki dâvretmişlerdi; gömülüklerin başlarını — — — — —
yüne döndürürüz, iş olur biter; kentan bakılsa bir şey
gövlümez, Osmanlı'lar da gelse farkına varamazlar, me-
raklarına, diyerek inandırmışlardı. Mostarlı'yandır ya,
kadın

Ya şimdi, şimdi napaak ki? Adam üsteliyor işte. İde-
de tepeli yağlıyor, işe bak sen... Belâ da, de geçme. Ve-
tir de söz dâvretiycek adından değil ki, Horşeg'inin kal-
lesine öalem duyuyor. Hocaya nice anlatabilirim, yarı-
mını nasıl isteyebilirim? Bir şeyler yapmalıyım? Örne-
ğin, şöyle demeliyim ona:

— İyefuşina'nın orada, hocam, toprağa gömülü bir
kilisecek var, öktez derisinin büyüklüğündü aşmas sanırım!
Kulağımı daha bir yaklaştırdı.

— Biricigim Neretva'da çırmoyi görmüş, velakin
için ehilati olmadı için başlanış mı boğmaya yavruca-
m. Bu sen oluy çamaşırım Mara'nın göstünü isurmuşm,
suya atlayıp kurtarmışm biricigimi. Elbet, bahşışım,
arnaganım olmalıydı ya, evime çağıttım, kokukladım,
birizelce ağırıldım kadını, bir avuç altın usuttım ona, al
Mara, senin olumlar, dedim. Reddetti.

«De Mara, göynün ne diler senin? De de vereyim sa-
na» diye önerdim.

«Kilise isterim, poşam, eni öktez derisinden fusla ol-
mayacak, öktez derisi kadar büyük olacak o kilise. Oğ-
lumun usut ömrü için diada bulunacağıın oracıkta bene
diyerek isteğini beyan eyledi.

Mostar'da, bu ürkinç dönemde kilise yapılar mı?
sorusu içini ırpertiyor, korkutuyordu.

«İstedigin gibi olsun varam, Mara. Kiliseri inen et
hadı, ama onun öktez derisi kadar büyük olmasına özen
çektire bilirim. Yerin altında kurulmuş kilise ki Mostar'
dan beklediğimde göze ilimemes diyerek izin verdim, ru-
hakladım.

Biliyorum, izinsiz, kendi başıma yaptığım anlamına
melenbilir bu iş, ama elde mi ki, şhabum, biricigimi kur-
tarmıştım ya, borçluydum kadına, başka türlü davranı-
rmandım zaten.

Teşvede göz geçirdi, sustu. Akılla, sızmayı beceriyor. Kalktı.

— Gidelim, dedi, kiliseyi görmeliyim bir. Ve eğer dediğin gibiyse... insanın, anıların, başka türüstü de gelmedi elinden — diye az işitilir bir sesle söyleniverdi.

Paşinova'ya (Paşa olan) vardık, sokuklarca, sızdık. Kilisenin haçla süslenmiş damı belirivermişti karşımıza. Kilise yeraltında yapılmıştı, doğru, ama dedikleri gibi ufak fiyan değil, oldukça kocamandı ve ben bunun böyle olduğunu ilk kez görüyordum. Afilaniştik, ikimiz de.

Taş kestirince sızdurmuştuk kiliseyi.

«Ventrçğin, Ulah kadını bğüzölce aldatıvermiş ki senle diye yaşlı hocanın herçin sesi abenkleşiverdi. «Bu tam bir kiliseymiş ve benzerine dünyanın dört bir yanında rastlıyamazsın» diyor, bir yandan da herçinleşiyordu.

Duralada sonra, sokuklarca, kilisede göğezdirmeye başladık. Çok geçmedi, dillendi hoca:

— Ulah kadını görmek isterim, dedi. — Zincirliye öğim ikirizi de... Mostar çarşılarında dolıştıracığım... Seyredelsen diye kalabalık... Korksunlar... İğrensinler, ibret olsunlar diye...

Mara korkunç adamın karşısında elpençeydi.

— Öcüs derisi büyüklüğündeki kilise bu mu acep? diye çordu Hoca.

— Bu, efendim, ta kendisi. Ve ben verdiğim sözünden caymış değilim, diye kadın rahatça yanıtladı. Adamları, bir sa döktürdü, elini torbasına götürdü, içinden öküs derisini çıkardı, açtı, yürüdü bir ucunu da bana vererek öttü kilisenin görüntüsünü, işini gördükten sonra da.

— Sözümden caymamışım. Kilise yeraltındadır, çarşadan asla görünmez. Kendiniz de görüyorsunuz ki boyutu bir öküs derisinden fazla bir şey değil, hatta o boyuttan bile daha ufaktır.

Taşkesilmiştik kadının karşısında, ikimiz de.

Dünlüce, kurnazdan yöküşüğü müddet...

Öyle olmuştü ki hocadan ne ses, ne seda.

Devrii sabah atının hazırlanmasını emretti, başla-
nacağı strada yanına yataştı, fısıltıyla dillecekti:

— Mostar'lılar! Tuhaf bir alem, doğrusu. Bu bir siz-
de olağelebilir, bir burada. Türk'ün kilise yapması şaşır-
tıcı bir şey. Ama olsun kalsın.

Okula dersinden daha küçük, öyleydi değil mi!

slijedi priča **ALI-PAŠA**

ALI PAŠA

Hükme peçeli bir hal oldu adama. Asan ben, kesen ben dedi, değişti. Nuh dedi, Peygamber demedi hiç bir saman. Önlüne çıkama yerle bir etti, astı, kesti, öldürdü. Gelenin gegerin ağzının payını vermekte zevk çuydu. Hırçındı ya, kardeşine bile kıydırttı. Hükümeti alayola koydu, ama korku da yığırdı. Ağa demedi, bey demedi, canlarına okudu. Kanam, yasa dedin mi, onun elinde... kimideyayın dersin... yarlığın gündü... bağız bilme- yen, efi tarumayan çabus devip geçmeyin... Atalarının emanetini ezen geçen, bey eşğini, ağa beşğini karip geç- ti... Çiftlik sahiplerine eleman dedirtti, vergi üstüne ver- gi düşündü, aldı, götürdü, kimsenin gönlünü yaşına al- dırmadı... İslamiyete de pek dayanamaz oldu. Kadımanı- zı, kızarmanızı, bacanızı, gelinimizi alıyor, yatağına soku- yordu. Olcağı gibi değil ya Paşam, dayanılacak gibi de- ğil ya hanı, bir kalle burunla çıkar da verir ağzının payı- na, unutmaz; belirir de görürsün hesabına Alimulah... Boğlandık gittik Boana Vezirine, durum böyle böyle de- dik, dillendik, ağlaştık, yardım istedik... Bizi barakın da kardeşine bile kıydı geçti o, dayanamıyoruz insanın, ya- çayamıyoruz ki...

On gün başında yeni karara vardık top yekün on Herseğli, başedip İstanbul'a ağlaşmayı aklamıza takıver- dik. Gileç toplayıp çıkar yolu arandık. Payına, gizlicece İstanbul'a yol alma görevi bana düştü, yâce Sultana ağ- laşmamız bizzat teslim etmeliydin...

Ank o ank, mektup da o mektup derken, ha babam Hodbin, Blagay, Foça, de babam yol, yolculuk dedim... Dört yedil (hafta) başında ver elini İstanbul dedim. Hana yerleşip Sultanın sarayını sordurttum.

Günler geçiyor, muradına eremiyordum. Küttü insanlara izlendiğinden yılmaya başlamıştım giderek. Ota ki Ali Paşa'nın burarlarda insanları vardı da ...

Yolu yordam yok ki Sarayın, hay Allah kahretsin, iyisi mi perisin peri evine döneyim de... İş bitirmeden döneyim ya, elden ne gelir, diye düşündüm, kararlaştırdım, hançaya hakkımı ödemeye koyuldum.

- Borcumuz nola ki Hacı bey efendi? diye sordum.
- Ödeniktir, dedi, şapladım kaldım.
- Kim ödeyebilir ki benim borcumu hacı baba?
- Tanrı ödedi, evlat, tanrı, dedi hacı.
- Seni anlamıyorum, dedim.

— On üç yıl önceydi: diye hacı baba anlatmaya başladı. Nikçiğ savaşında Karadağlılar yerle bir etmişlerdi biz. Ağır yaralıydım, zor kurtarabilmişim kelleyi. Stoş'a varabilmiş, gizlenivermişim. Bir hana yerleşmişim. Kırk gün yatalak hastaydım. Kendime gelip iyileşince hancının hesabını görmek istemişsem de cebimde beş kuruşun olmayışına sezinmiş, «Param yok ki hacı baba» deyip atmışım. Adam acımış, «Allah öder evlat, O öder, meraklanma!» diyerek teselli etmişti beni.

Ve işte, fırsat o fırsat, evladım... borcumu bu şekilde ödemiş oluyorum Allahın katında...

— Çok önceleriydi bu galiba, değil mi, hacı baba? diye sordum.

— Öyleydi, evladım, dedi, göçlerini gösterime gösterdi. —Senin sorun kocaman galiba?— diye sordu.

— Kimin, benim mi? Tanrı korusun, ne gibi zorluğum olabilir ki benim? diyerek konuyu değiştirmeye çalıştım.

Uzatmıyayım. Adama gizimi anlattım. Yardım istedim.

— Oca sor ulardır a evlat, olanaksız adeta. Şansa, talihle bağlıdır bu iş daha çok. Erkeklik, erlik, yiğitlik gerekir bu iş için. —Dedi, döşündü, gene dillendi. — Kentin dışındaki bir camide Sultan her cuma Kur'an okur. Altın arabasındaki sultana göz kulak olan binlerce asker var, unatma. Yasuna yanaşılmaz, yasaktır. Hmk demez helkedi uyarurlar. Ersen, yiğitsen şöyle davranmana eğitildim: uzunca bir sopa bul, ol mektubu ucuna yerleştir, caminin orada (sana orayı daha sonra göstereceğim) Sultanın gelmesini bekle; payton ha deyince sen sopanı daha bir yükseltme tut, bekle, asker kılıcını parlatacak olursa da gözümlü terpine, beklemekten, susmaktan vazgeçme, olacağı beklemeyi gör, tamam mı...

Dedığı gibi davrandım. Asker kılıçları perildemeye başlarsa benencecek. Sopa vermedim, sustum, bekledim. Elindeki sopayı paytonun oraya doğrulmuş bekliyordum. Kellemin göreceğini sandığına bir anda, Sultanın sesi abenikleştirdi ortalıkta: «Buna, sora dilşen, namuşlu biri yapabilir ancak!» Elini tutatıp sopayı pakeledi, mektubu gördü, aldı, okumaya başladı...

Kalkmasını emretti, dillendi:

«Yör git Herseg'ine sene dedi, «Oraya vardığında Ali Paşa'ya rastlayamayacaksınız».

Söze gerek yok ya ahbabım, olanı oldu çok sonra:

Sultanın emri üzere, Latash Ömer Paşa'nın ocakları, silah kazağı ol Ali Paşa'yı ele geçirmiş, bant sergi, bir epeje bindirmişler ki, adamın yüceli gövde toprağı yalayıp dururmuş. Müster halkı görebilsen, igrensen, herak alın diyeden tüm tarıran günü kadının oraya yürütmişler.

Kadıyla yüz yüze gelmişti.

Banya Luka'nın Gölünde, yüzünü göstermeyen biri, «erz olanı olsun diyeden» Herseg'in ilk ve son vezirinin yüzüne, gözüne kurşunları sıkıvermişti.